

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีของสิทธิเสรีภาพ

ในส่วนของบทนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ในเรื่องของแนวคิดทฤษฎีของสิทธิและเสรีภาพของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนในการนำเสนอข่าวสารเพื่อประชาชน ในการนำเสนอข่าวของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนนั้นจะต้องเป็นไปตามหลักจริยธรรมแห่งวิชาชีพ และจะต้องไม่ไปรบกวนสิทธิเสรีภาพส่วนตัวของบุคคลทั่วไป ซึ่งมีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไป

2.1 แนวคิดทฤษฎี ความหมาย และประเภทของสื่อมวลชน

2.1.1 แนวคิดทฤษฎีของสื่อมวลชน

ในการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสื่อมวลชนนั้น ได้มีนักวิชาการสามท่านได้แก่ Siebert Perterson และ Schramm ได้อธิบายแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับสื่อมวลชนไว้ในหนังสือ “Four theories of the press” ว่ามีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องด้วยกัน¹ คือ

ทฤษฎีอำนาจนิยม (Authoritarian theory) ทฤษฎีนี้อยู่บนพื้นฐานที่ว่า รัฐมีอำนาจในการควบคุมสื่อมวลชน และสื่อมวลชนจะต้องปฏิบัติตามเพื่อสนับสนุนรัฐ กล่าวคือ หน้าที่ของสื่อมวลชน คือ การสนับสนุนรัฐ และฝ่ายปกครองประเทศ รวมทั้งต้องดำเนินการตามนโยบายที่รัฐกำหนดขึ้น สื่อมวลชนจะต้องมีบทบาทในการส่งเสริมสร้างความมั่นคง และความเป็นเอกภาพในสังคม รัฐมีอำนาจควบคุมสื่อมวลชนมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณะ ด้วยเหตุดังกล่าว สื่อมวลชนจะไม่สามารถวิจารณ์รัฐบาลได้ ทฤษฎีดังกล่าว ได้แพร่หลายในยุโรปช่วงศตวรรษที่ 17 ซึ่งการพิมพ์ และการเผยแพร่ จะอยู่ในการควบคุม และตรวจสอบอย่างเข้มงวดจากรัฐ รวมทั้งอาณาจักร และศาสนจักร สำหรับการเป็นเจ้าของสื่อ นั้น ยังอาจเป็นการที่เอกชนดำเนินการ และเป็นเจ้าของแต่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่ง และการควบคุมจากรัฐ รัฐที่ไม่ได้ปกครองในระบอบประชาธิปไตย มักจะควบคุมสื่อตามทฤษฎีดังกล่าว

ทฤษฎีดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับสำนักความคิดกฎหมายบ้านเมือง อันเป็นแนวคิดทฤษฎีทางกฎหมาย ซึ่งมีหลักการที่สำคัญคือ กฎหมายที่บัญญัติขึ้นโดยเจตนารมณ์ของราษฎรชาติปิตัย (Sovereign) หรือผู้ปกครอง คือกฎหมาย โดยบุคคลไม่อาจโต้แย้งถึงความถูกต้องได้ ความยุติธรรม

¹ ภาณุศิลป์ ทองรวีวงศ์. (2555). *กฎหมายเกี่ยวกับสื่อมวลชน*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 17-25.

ของกฎหมายที่ออกโดยรัฐาธิปัตย์ได้สอดคล้องกับเหตุผลตามธรรมชาติหรือไม่ นักคิดที่สนับสนุนแนวคิดนี้ เช่น จอง โบแดง (Jean Bodin) ซึ่งเป็นผู้สร้างแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ว่าเป็นอำนาจที่เด็ดขาดและถาวร โทมัส ฮอบบส์ (Thomas Hobbes) เชื่อว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมเกิดจากการที่แต่ละคนเข้ามาทำสัญญาประชาคมยกอำนาจอธิปไตยเพื่อคุ้มครองรักษาให้แต่ละคนมีชีวิตรอด จึงยอมให้กฎหมายเป็นไปตามรัฐาธิปัตย์

ทฤษฎีเบ็ดเสร็จนิยม (Soviet- Totalitarian Theory) หรือแนวคิดฝ่ายโซเวียต (Soviet Communist Theory) โดยพื้นฐาน และทฤษฎีนี้มีลักษณะตามแนวคิดฝ่ายอำนาจนิยมผสมกับแนวคิดลัทธิมากซ์ ข้อแตกต่างระหว่างทฤษฎีดังกล่าวกับทฤษฎีอำนาจนิยม ในกรณีของทฤษฎีอำนาจนิมนั้น เอกชนยังอาจเป็นเจ้าของสื่อมวลชนบางประเภทได้ แต่เพียงถูกควบคุมจากรัฐเท่านั้น สื่อมวลชนบางประเภทอาจเป็นของรัฐ แต่ในส่วนของทฤษฎีเบ็ดเสร็จนิมนั้น รัฐจะเข้ามาเป็นเจ้าของ และดำเนินการสื่อมวลชนโดยตรง สหภาพโซเวียตได้ใช้แนวคิดลักษณะนี้กับสื่อมวลชน สื่อมวลชนไม่เพียงแต่ถูกควบคุมอย่างเข้มงวด แต่ถือเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของรัฐในการสื่อสารแนวคิดทางการเมืองการปกครองของรัฐ และพรรคคอมมิวนิสต์ให้แก่ประชาชน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการรักษาอำนาจทางการเมือง แนวคิดได้ถูกนำไปใช้โดยนาซี และประเทศที่ปกครองระบอบคอมมิวนิสต์

ทฤษฎีอิสรภาพนิยม (Libertarian Theory) หรือ ทฤษฎีอิสรภาพของสื่อ (Free press Theory) ทฤษฎีนี้อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพ (Freedom) ของสื่อมวลชน ซึ่งเป็นแนวคิดตรงข้ามกับทฤษฎีแรกก็คือ สื่อมวลชนมีสิทธิเสรีภาพในการทำหน้าที่เพื่อสื่อสารข้อมูลต่างๆ ให้สาธารณชน ด้วยเหตุผลนี้สื่อมวลชนควรเป็นอิสระจากการควบคุมจากรัฐ เพื่อให้สื่อมวลชนทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพให้กับประชาชนด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารอย่างถูกต้อง รวมทั้งตรวจสอบการทำของรัฐ (watchdog) ทฤษฎีนี้มีความสัมพันธ์กับระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสื่อมวลชนจะได้รับรองจากเสรีภาพในการเสนอข่าวสาร เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง และพัฒนาประเทศ

ทฤษฎีอิสรภาพ และเสรีภาพนิมนั้น ยังมีมุมมองในเชิงปรัชญาว่า มนุษย์นั้นเป็นผู้มีเหตุผล และสามารถแยกแยะสิ่งที่ถูกจากสิ่งที่ผิดได้ ดังนั้นมนุษย์สามารถเลือกระหว่างทางเลือกที่ดีหรือไม่ดี ซึ่ง Thomas Jefferson ก็ได้สนับสนุนแนวคิดความเป็นอิสระของสื่อมวลชน โดยมีความเห็นว่าหากมนุษย์ใช้เหตุผล คนส่วนใหญ่ก็จะสามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผลได้ แม้ว่าปัจเจกบุคคลแต่ละคนอาจไม่สามารถกระทำได้ ดังนั้นก็ตาม Jefferson ยังกล่าวอีกว่า “หากข้าพเจ้าเลือกระหว่างรัฐบาลที่

ปราศจากหนังสือพิมพ์ หรือหนังสือพิมพ์ที่ปราศจากรัฐบาล ข้าพเจ้าไม่ลังเลที่จะเลือกประการหลัง แต่ทั้งนี้ จะต้องอยู่บนเงื่อนไขที่ว่า ทุกคนสามารถได้รับหนังสือพิมพ์นั้น และสามารถอ่านมันออก

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเสรีภาพของสื่อมวลชนนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานที่ว่า บุคคลทั่วไปในสังคมสามารถเข้าถึงสื่อได้ และมีความสามารถในการเข้าใจสื่อ รวมทั้งวิเคราะห์แยกแยะด้วย

ทฤษฎีนี้ มีความสัมพันธ์กับแนวคิดกฎหมายธรรมชาติ (School of Natural law) อันเป็นแนวคิดทฤษฎีกฎหมาย ซึ่งมีหลักการที่สำคัญคือ กฎ หมายนั้นเกิด และมีอยู่ตามธรรมชาติ โดยที่ไม่มีใครบัญญัติ หรือออกคำสั่ง และมีความเป็นสากล เป็นเหตุผลที่ครอบคลุมไปทั่ว John Lock กล่าวว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิตามธรรมชาติอยู่ในตัวนับแต่กำเนิดรัฐบาล คือ ผู้ถูกสมมติให้ปกครองเท่านั้น ไม่ใช่ผู้ปกครองที่มีตามธรรมชาติ Cicero อธิบายกฎหมายธรรมชาติว่า “กฎหมายที่แท้จริง คือ เหตุผลที่ถูกต้อง กลมกลืนสอดคล้องกับธรรมชาติ แม้ชานในทุกสิ่งทุกอย่าง สม่่าเสมอ เป็นนิรันดร์...กฎหมายนี้ไม่ใช่ออย่างหนึ่งที่กรุงโรม หรือเป็นอีกอย่างหนึ่งที่เอเธนส์ ไม่ใช่ออย่างหนึ่งในขณะนี้หรืออีกอย่างหนึ่งในเวลาต่อมา แต่เป็นกฎหมายประการเดียวที่เป็นนิรันดร์ ไม่เปลี่ยนแปลง และมีผลผูกพันทุกชาติทุกภาษาตลอดกาล ดังนั้น แนวคิดกฎหมายธรรมชาติและแนวคิดเสรีนิยม จึงเป็นรากฐานของแนวคิดของแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิ และเสรีภาพของสื่อมวลชนอันเป็นอิสระ ในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนย่อมเท่ากับจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนไปด้วย โดยเฉพาะสิทธิรับรู้ (right of know) และเสรีภาพในข้อมูลข่าวสาร (Freedom of information) เนื่องจากสื่อมวลชนมีหน้าที่เพื่อตอบสนองต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ทฤษฎีความรับผิดชอบทางสังคม (social responsibility theory) หลังจากแนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพของสื่อมวลชนเผยแพร่ไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะประเทศตะวันตกก็เกิดปัญหาที่ว่า ความมีเสรีภาพของสื่อมวลชน โดยไม่มีข้อจำกัดใดๆ อาจส่งผลกระทบในทางลบต่อสังคมได้ Siebert, Peterson และ Schramm ชี้ให้เห็นแนวคิดนี้ว่า “อำนาจและตำแหน่งที่ใกล้เคียงกับการผูกขาดของสื่อมวลชน ก่อให้เกิดหน้าที่ของสื่อมวลชนในอันที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับการนำเสนออย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งสาธารณชนควรได้รับข้อมูลที่เพียงพอต่อการตัดสินใจ หากสื่อมวลชนไม่รับผิดชอบต่อสังคมดังกล่าวมานี้ ก็จำเป็นต้องมีหน่วยงานอื่นของสาธารณะมาทำให้เกิดความรับผิดชอบดังกล่าว” Siebert, Peterson และ Schramm ยังได้ชี้ให้เห็นถึงความต่างระหว่างทฤษฎีนี้กับทฤษฎีอิสรภาพนิยมที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า “เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นภายใต้ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ใช่เป็นสิทธิเด็ดขาด ดังเช่นที่ปรากฏในแนวคิดอิสรภาพ โดยแท้ (freedom of expression under the social responsibility theory in not an absolute right, as under pure libertarian theory) สิทธิในการแสดงความคิดเห็นจะต้องดำรงอย่างสมดุลกับสิทธิของบุคคลอื่น และผลประโยชน์ของสังคมโดยรวม” จะเห็นได้ว่าทฤษฎีความรับผิดชอบต่อ

ต่อสังคมไม่ได้ประสงค์ให้มีการจำกัดสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน เพียงแต่เสนอว่าในการใช้เสรีภาพของสื่อมวลชนนั้น ควรจะมีข้อจำกัดบางประการ เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของสังคมโดยรวม การจำกัดเสรีภาพนี้ อาจเป็นข้อจำกัดที่สื่อมวลชนกำหนดขึ้นเองในลักษณะของจรรยาบรรณ หรือจริยธรรมทางวิชาชีพ

2.1.2 ความหมายของการสื่อสารมวลชนกับสื่อมวลชน

ในปัจจุบัน ยังไม่มีการให้คำนิยามความหมายของ “สื่อมวลชน” ไว้เป็นการเฉพาะเจาะจง ถ้าเราจะพิจารณาจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายไว้ว่า น. สื่อกลางที่นำข่าวสาร สาร และเนื้อหาสาระทุกประเภทไปสู่มวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ นักข่าว นักหนังสือพิมพ์ เป็นต้น² จะเห็นได้ว่า “สื่อมวลชน” เป็นคำนาม มีความหมายโดยนัย คือ สื่อลักษณะต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และตัวบุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับสื่อมวลชน เช่น นักข่าว นักหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

คำว่า “สื่อมวลชน” (mass media) และ “สื่อสารมวลชน” (mass communication) แม้จะเขียนต่างกันเพียงนิดเดียว แต่ก็มีความหมายแตกต่างกันมาก ซึ่งคำว่า “สื่อ” หมายถึง ติดต่อให้ถึงกัน ชักนำให้รู้จักกัน, ผู้หรือสิ่งที่ติดต่อให้ถึงกันหรือชักนำให้รู้จักกัน เช่น เขาใช้จดหมายเป็นสื่อติดต่อกัน เรียกผู้ที่ทำหน้าที่ชักนำเพื่อให้ชายหญิงได้แต่งงานกันว่า “พ่อสื่อ” หรือ “แม่สื่อ” และในส่วนของคำ “สื่อสาร” หมายถึง นำถ้อยคำ ข้อความ หรือหนังสือ เป็นต้น ของฝ่ายหนึ่งส่งให้อีกฝ่ายหนึ่งโดยมีสื่อนำไป ดังนั้นคำว่า “สื่อมวลชน” จึงหมายถึงสื่อกลางที่นำข่าวสาร สาร และเนื้อหาสาระทุกประเภทไปสู่มวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และภาพยนตร์ และในภาษาปาก “สื่อมวลชน” จะหมายถึงพวกนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ เป็นต้น ในขณะที่ “สื่อสารมวลชน” หมายถึง กระบวนการติดต่อสื่อสารสู่มวลชนโดยส่งสารผ่านสื่อมวลชน

2.1.3 บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน

ในการทำงานของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน มีหน้าที่ที่จะต้องทำหน้าที่ในการนำเสนอข่าวสารให้แก่ประชาชนให้ทราบถึงเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคมภายในประเทศ และภายนอกประเทศ โดยถูกต้องและชัดเจน ซึ่งหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนมีดังนี้ คือ³

หน้าในการการแจ้งข่าวสาร (Messenger) ซึ่งเป็นหน้าที่ในการรายงานข่าวทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศให้แก่ประชาชนได้ทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

² พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554

³ ปัญญาณ์ นรดิ. (2555). *เสรีภาพสื่อมวลชนกับการละเมิดสิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัวตามรัฐธรรมนูญมาตรา 35 วรรคสอง*. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 22-23.

หน้าที่สุนัขเฝ้าบ้าน (Watchdog) เป็นหน้าที่ในการตรวจสอบ และรายงานถึงสิ่งที่เป็นอันตรายทางร่างกาย เศรษฐกิจ หรือการเมือง ต่อประชาชนที่เป็นผู้รับข่าวสาร และยังหมายความรวมถึงการนำเสนอความก้าวหน้าต่างๆ ทางสังคมทั้งในภายใน และภายนอกประเทศ

หน้าที่ในการเป็นตัวกลาง (Intermediary) ซึ่งมีหน้าที่เป็นตัวกลาง คือ เป็นตัวกลางระหว่างแหล่งข่าวกับผู้รับข่าวสาร และยังเป็นตัวกลางระหว่างแหล่งข่าวกับแหล่งข่าวด้วยตนเองด้วย

หน้าที่เป็นตัวเชื่อม (Relay) ซึ่งเป็นขั้นตอนของการถ่ายทอดข่าวสารจากแหล่งข่าวไปสู่ผู้รับสาร โดยการเชื่อมโยงทวีปเข้ากับทวีป หรือเชื้อ โยงอดีต และปัจจุบันเข้าด้วยกัน จึงก่อให้เกิดความเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกันของคนที่อยู่ห่างไกล

หน้าที่เป็นผู้เฝ้าประตู (Gatekeeper) ในฐานะคนกลางสื่อมวลชนนั้นจึงมีหน้าที่วินิจฉัยว่า ควรจะส่งข่าวสารใดไปยังผู้รับข่าวสาร ไม่ว่าจะเป็นผู้ฟัง ผู้อ่าน หรือผู้รับชม ซึ่งเป็นแนวทางในการนำเสนอหรือปฏิเสธที่จะนำเสนอเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยพิจารณาจากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวทางเหล่านั้น

ซึ่งภายใต้หลักการตามหน้าที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าหน้าที่ของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนมีลักษณะเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดข่าวสารต่างๆ ที่ได้มาจากแหล่งข่าวเพื่อส่งไปยังประชาชน ดังนั้นผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนนั้นจึงเป็นองค์กรที่มีอิทธิพล และยังเป็นองค์กรที่ช่วยประสานประโยชน์ของคนในสังคมด้วยเช่นกัน

2.1.4. ประเภทของสื่อมวลชน

สำหรับประเภทของสื่อมวลชนนั้น หากพิจารณาศึกษาในแง่ที่มาของคำจำกัดความของสื่อมวลชนแล้ว ควรที่จะแยกพิจารณาสื่อแต่ละสื่อออกจากกัน จะไม่ศึกษารวมในแง่ของคำรวมว่าสื่อมวลชน ทั้งนี้เนื่องจากสื่อมวลชนแต่ละแขนงไม่ว่าจะเป็น สื่อสิ่งพิมพ์ (หนังสือพิมพ์) วิทยุกระจายเสียง (วิทยุ) วิทยุโทรทัศน์ (โทรทัศน์) และภาพยนตร์ตลอดจนสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ

สื่อสิ่งพิมพ์ (Print Media)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายคำที่เกี่ยวกับ “สื่อสิ่งพิมพ์” ไว้ดังนี้

คำว่า “สิ่งพิมพ์” หมายถึง สมุด แผ่นกระดาษหรือวัตถุใด ๆ ที่พิมพ์ขึ้น รวมตลอดทั้งบทเพลง แผนที่ แผ่นผังภาพ ภาพวาด ภาพระบายสี โบปประกาศ แผ่นเสียง หรือสิ่งอื่นใดอันมีลักษณะเช่นเดียวกัน

“สิ่งพิมพ์” หมายถึง ข้อความ ข้อเขียน หรือภาพที่เกี่ยวกับแนวความคิด ข้อมูล สารคดี บันเทิง ซึ่งถ่ายทอดด้วยการพิมพ์ลงบนกระดาษ ฟิล์ม หรือวัสดุพื้นเรียบ

“สื่อ” หมายถึง การติดต่อให้ถึงกันชักนำให้รู้จักกัน หรือตัวกลางที่ทำการติดต่อให้ถึงกัน

“พิมพ์” หมายถึง ถ่ายแบบ ใช้เครื่องจักรกลตัวหนังสือหรือภาพ ให้ติดบนวัตถุ เช่น แผ่นกระดาษ ผ้า ทำให้เป็นตัวหนังสือ หรือรูปรอยอย่างใด ๆ โดยการกลหรือการใช้พิมพ์ เครื่องกลวิธีเคมีหรือวิธีอื่นใด อันอาจให้เกิดเป็นสิ่งพิมพ์ขึ้นหลายสำเนา รูปร่าง ร่างกาย แบบ

ดังนั้น “สื่อสิ่งพิมพ์” จึงมีความหมายว่าจะเป็นแผ่นกระดาษหรือวัตถุใด ๆ ด้วยวิธีต่าง ๆ อันเกิดเป็นชิ้นงานที่มีลักษณะเหมือนต้นฉบับขึ้นหลายสำเนา ในปริมาณมากเพื่อเป็นสิ่งที่ทำการติดต่อ หรือชักนำให้บุคคลอื่นให้เห็นหรือทราบข้อมูลต่าง ๆ” สิ่งพิมพ์มีหลายชนิด ได้แก่ เอกสาร หนังสือเรียน หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร บันทึกรายงาน ฯลฯ⁴

สื่อสิ่งพิมพ์ (Print Media)

ประวัติศาสตร์ของสื่อสิ่งพิมพ์ เริ่มต้นจากการคิดประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ขึ้น ต่อมา มีการใช้เทคโนโลยีการพิมพ์ในการพิมพ์หนังสือเล่ม ซึ่งนับเป็นการปฏิวัติครั้งสำคัญที่ทำให้มนุษย์เราสามารถผลิตหนังสือ หรือตำราที่มีข้อความอย่างเดียวกันได้คราวละหลายเล่ม ซึ่งเทคโนโลยีการพิมพ์นี้เอง ต่อมาทำให้หนังสือมีบทบาทอย่างมากมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงสังคม ทั้งในด้านของการเผยแพร่แนวความคิดทางการเมือง และศาสนา

ในราวศตวรรษที่ 16-17 จึงเริ่มมีการพิมพ์หนังสือพิมพ์เกิดขึ้น หนังสือพิมพ์ในระยะเริ่มแรกนี้ มีลักษณะเป็นจดหมายข่าวมากกว่า ซึ่งจดหมายข่าวเหล่านี้จะเป็นการสื่อข่าวสารเกี่ยวกับการพาณิชย์ และการค้าระหว่างประเทศ โดยส่งถึงผู้รับทางไปรษณีย์ (เจาะจงผู้รับมากกว่าสาธารณชนทั่วไป) หลังจากนั้นลักษณะของข่าวสารจึงขยายออกมาสู่สาธารณชนมากขึ้น

ในศตวรรษที่ 17 นี้เองที่เริ่มมีผู้พิมพ์ ผู้โฆษณา มีการผลิตหนังสือพิมพ์เพื่อการค้ามากขึ้น ในขณะที่สิ่งพิมพ์อื่น ๆ ของทางราชการยังคงมีลักษณะเป็นกระบอกเสียงของผู้มีอำนาจ และเป็นเครื่องมือของรัฐ หนังสือพิมพ์เพื่อการค้า (The Commercial Paper) จึงมีลักษณะเป็นสถาบันหนังสือพิมพ์มากกว่าสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ของทางราชการ และถือเป็นจุดสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในประวัติศาสตร์การสื่อสาร เพราะเป็นสื่อแรกที่เสนอข่าวสารบริการแก่ผู้อ่านมากกว่าการเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจ หรือนักโฆษณาชวนเชื่อทั้งหลาย

⁴ ชนมศ มีทองกลาง. (ม.ป.ป.). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสื่อสิ่งพิมพ์. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:

<https://chonamat.wordpress.com/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%88%E0%B8%A7%E0%B8%A2%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88-1-%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B9%80%E0%B8%9A%E0%B8%B7%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%87-2/> [2562, 1 มิถุนายน].

หนังสือพิมพ์นั้นถือเป็นนวัตกรรมทางการสื่อสารเมื่อเทียบกับหนังสือธรรมดา หรือการสื่อสารที่มีอยู่เดิมในยุคเริ่มแรกก่อนมีการผลิตหนังสือพิมพ์ เพราะหนังสือพิมพ์จะมีลักษณะเป็นส่วนตัวมากกว่าคือไม่ได้เป็นกระบอกเสียงเพื่อผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ โดยมีแนวโน้มที่จะเป็นการเสนอข้อเท็จจริงที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน เหมาะสมกับความต้องการของชนชั้นกลางซึ่งเป็นผู้มีอาชีพเกี่ยวข้องกับธุรกิจ ความแปลกใหม่ของหนังสือพิมพ์ไม่ใช่เกิดจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยี หรือวิธีการแจกจ่ายที่แตกต่างไปจากเดิม แต่หนังสือพิมพ์กลับมีหน้าที่ที่สำคัญก็คือ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องช่องว่างระหว่างชนชั้น และเป็นสิ่งที่เอื้อต่อบรรยากาศทางการเมืองที่เป็นเสรีมากขึ้น

แต่ในฐานะผู้ศึกษาด้านการสื่อสารมวลชน เราอาจมองได้ว่าหนังสือพิมพ์เพื่อการค้าคือปรากฏการณ์ของหนังสือพิมพ์ชนิดใหม่อีกชนิดหนึ่ง ที่เสนอเนื้อหาเบาๆ และเป็นเนื้อหาที่มีความบันเทิง มุ่งเน้นที่ความสนใจของมนุษย์ ตลอดจนความน่าตื่นเต้น โดยนำเสนอข่าวสาร และเรื่องราวเกี่ยวกับอาชญากรรม ความรุนแรง ข่าวดารา เรื่องเกี่ยวกับดาราศาสตร์ ซึ่งมุ่งไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็น ผู้มีรายได้ และการศึกษต่ำกว่ากลุ่มที่นิยมอ่านหนังสือพิมพ์ที่เน้นเนื้อหาสาระทางการเมือง

ภาพยนตร์ (Film)

ภาพยนตร์กำเนิดขึ้นเมื่อประมาณช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ในฐานะเทคโนโลยีแปลกใหม่ที่นำเสนอความบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งเนื้อเรื่อง เพลง การแสดง ความตลกขบขัน และเทคนิคต่าง ๆ ที่จะทำให้เป็นที่นิยมของคนดู ภาพยนตร์เป็นสิ่งที่ตอบสนองต่อการใช้เวลาว่างของคนทั้งครอบครัว นอกจากนั้นยังให้คนได้รับความสุขและประโยชน์จากสื่อได้ดีกว่าสิ่งที่มีอยู่เดิม

2.1.5 ประเภทของเสรีภาพของสื่อมวลชน

เสรีภาพของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนเป็นสิ่งสำคัญของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนที่จะทำให้ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนสามารถที่จะนำเสนอข้อเท็จจริง ข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเสรีภาพของสื่อมวลชนนั้น สามารถแบ่งตามแนวคิดของ James Russell Wiggubgs⁵ ดังนี้

⁵ วัชรภรณ์ พวงจินดา. (2558). *แนวทางการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของสื่อสิ่งพิมพ์ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขากฎหมายนิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. หน้า 35.

2.1.5.1 เสรีภาพในข่าวสาร (Freedom of information)

การทำงานของสื่อมวลชนในส่วนที่เป็นเนื้อหาซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการรายงานข่าวนั้น ซึ่งในปัจจุบันประชาชนนั้นมีสิทธิที่จะรับรู้ รับทราบเรื่องราวของสังคม ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล สื่อมวลชนซึ่งเป็นสื่อกลางผู้มีหน้าที่นำเสนอข้อมูลข่าวสารนั้น สื่อมวลชนนั้นจะต้องแสวงหาข้อมูลข่าวสารเพื่อรายงานให้ประชาชนทราบ ดังนั้น เสรีภาพในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารนั้นจึงมีความสำคัญต่อกิจการของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน ซึ่งในปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ได้บัญญัติรับรองเสรีภาพในข่าวสารเอาไว้ในข้อ 19 ตามปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1984 ได้บัญญัติไว้ว่า “ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออก โดยสิทธินี้รวมถึงอิสรภาพในการถือเอาความเห็น โดยปราศจากการแทรกสอดที่จะแสวงหา รับ และแจกจ่ายข่าวสารและความคิดเห็นไม่ว่าโดยวิธีใดๆ โดยไม่คำนึงเขตแดน” จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเสรีภาพในการเสนอข่าวสารถือว่าเป็นเสรีภาพที่สำคัญ ประชาชนจึงควรที่จะมีสิทธิในการรับรู้ข่าวสารจากสื่อมวลชนซึ่งเป็นผู้นำเสนอข่าวสารต่างๆ ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกาถึงกับมีการออกกฎหมายรับรองเสรีภาพในข่าวสารไว้อย่างชัดเจน

2.1.5.2 เสรีภาพในการพิมพ์ (Freedom of Printing)

เสรีภาพในการพิมพ์นั้นเป็นขั้นตอนในการพิมพ์เพื่อนำออกไปเผยแพร่ข่าวสารให้แก่ประชาชน ซึ่งสามารถที่กระทำได้โดยปราศจากการจำกัดก่อน (prior restraint) หรือการเซ็นเซอร์ (Censorship) กล่าวคือเสรีภาพในการพิมพ์ข่าวสารเพื่อเผยแพร่นั้นจะต้องกระทำโดยการให้มีการตีพิมพ์เผยแพร่ข่าวสารไปก่อน แต่หากการตีพิมพ์นั้นผิดกฎหมาย หรือก่อให้เกิดความเสียหายก็ให้เป็นไปในทางการดำเนินคดีตามปกติ ซึ่งถ้ามีการจำกัดก่อน หรือตรวจสอบก่อนนั้น จะเป็นการลิดรอนเสรีภาพของสื่อมวลชนนั้นจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่ภายใต้เหตุกรณีพิเศษ

2.1.5.3 เสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์ (Freedom of criticize)

การวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นเป็นเสรีภาพที่สำคัญ และได้มีการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งสื่อมวลชนนั้นซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการสอดส่องการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลนั้น ซึ่งการนำเสนอข่าว และวิพากษ์วิจารณ์จึงถือว่าเป็นกลางในการนำเสนอข้อมูลให้แก่ประชาชนเพื่อทราบถึงความเป็นไปในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในการวิพากษ์วิจารณ์นั้นยังเป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศ คือจะทำให้ภาครัฐเข้าใจถึงความคิดเห็นของประชาชนต่อภาครัฐ

2.1.5.4 เสรีภาพในการจำหน่ายแจก (Freedom of dissemination)

การจำหน่ายแจกนั้นนับว่าเป็นเสรีภาพที่มีความสำคัญ ซึ่งถ้าสื่อมวลชนมีความเป็นเสรีภาพทั้งสามข้อตามที่กล่าวมาตอนต้นเพียงใด แต่ไม่เสรีภาพในการจำหน่ายแจกก็จะทำให้หลักประกันของเสรีภาพนั้นไม่ครบถ้วน ซึ่งในต่างประเทศได้มีผู้พิพากษากล่าวในคดี EX Parter Jackso

ในปี ค.ศ. 1877 ว่า เสรีภาพในการจำหน่ายจ่ายแจกนั้นเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการมีเสรีภาพในการพิมพ์โฆษณาโดยปราศจากการเสรีภาพในการจ่ายแจกแล้วเสรีภาพในการพิมพ์โฆษณาก็แทบจะปราศจากความหมาย

2.2 สิทธิส่วนบุคคล

2.2.1 แนวคิดเรื่องสิทธิส่วนตัว

สิทธิส่วนตัว (Right of Privacy) เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน (Human Right) ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่จะได้รับการคุ้มครอง สิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกายและจิตใจ มีสิทธิในการดำเนินชีวิตของตนได้อย่างอิสระ และมีอำนาจที่จะจำกัดการเข้าถึงจากบุคคลอื่น มีสิทธิที่จะเลือกอยู่โดยลำพัง และมีความเสมอภาค ที่จะไม่ให้ผู้ใดเข้ามาล่วงละเมิด ผู้ใดจะมาทำร้าย ร่างกายหรือจิตใจ คุณหมื่นให้เสียชื่อเสียงเกียรติยศ หรือกระทำให้อับอายไม่ได้ ทุกคนมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน อันถือเป็นสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนจะต้องให้ความเคารพโดยอยู่ภายใต้กรอบของจริยธรรมศีลธรรม วัฒนธรรมทางสังคม และกฎหมาย ในการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมที่มีปฏิสัมพันธ์กันอาจก่อให้เกิดการกระทบกระทั่ง ในเรื่องของสิทธิได้ตลอด ดังนั้นจึงต้องมีขอบเขตของการกระทำที่จะไม่เป็นการทำให้บุคคลอื่น ๆ ในสังคมต้องเดือดร้อน โดยสังคมจะกำหนดให้ทุกคนมีสิทธิความเป็นอยู่ส่วนบุคคล ซึ่งอาจกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือแฝงอยู่ในวัฒนธรรมในการใช้ชีวิตของคนในสังคม

สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และเป็นหัวใจสำคัญของการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเป็นพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตย สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวยังส่งเสริม และสนับสนุนสิทธิอื่นๆ เช่น เสรีภาพในการแสดงออก การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการรวมตัวกันเป็นสมาคม สิทธิในความเป็นส่วนตัวตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า บุคคลควรมีพื้นที่เพื่อการพัฒนาตนเองเป็นอิสระ เพื่อแลกเปลี่ยน และมีเสรีภาพ มี “ปริมณฑลส่วนตัว” ซึ่งอาจมีหรือไม่มีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยปราศจากการแทรกแซงของรัฐ โดยผลการและการรบกวนโดยบุคคลที่ไม่ได้รับเชิญ⁶

2.2.2 ความหมายสิทธิส่วนตัว

ในความหมายทั่วไป แนวคิดเรื่องความเป็นส่วนตัวแยกไม่ออกจากความปรารถนาที่จะถูกทิ้งให้อยู่คนเดียว เพื่อให้เรามีอิสระที่จะเป็นตัวของตัวเอง โดยไม่มีการยับยั้ง และข้อจำกัดอันเกิด

⁶ รายงานสถานการณ์สิทธิมนุษยชนการประชุมครั้งที่ 25. ราชอาณาจักรไทย. ส่งโดยเครือข่ายพลเมืองเน็ตและไพรเวซีอินเทอร์เนชันแนล กันยายน ค.ศ. 2015

จากการสอดรู้สอดเห็นของคนอื่น การสอดรู้สอดเห็นที่ว่าเป็นไม่ได้แต่เพียงการสอดแนม และการทำให้เรื่องของเราเป็นเรื่องสาธารณะ โดยที่เราไม่ต้องการ และยังรวมถึงการบุกรุกพื้นที่ที่เราต้องการความเป็นส่วนตัวด้วย นี่เป็นเรื่องของการตัดสินใจส่วนบุคคลโดยปราศจากอำนาจการแทรกแซงจากรัฐ ดังนั้น “ความเป็นส่วนตัว” จึงมักเป็นคำอธิบายอาณาบริเวณที่มีการลากเส้นกำหนดไว้ว่าพื้นที่ใดเป็นอาณาบริเวณ “ส่วนตัว”⁷

พวกกรีกมองว่าชีวิตที่เป็นส่วนตัว “ด้วยตัวเอง” (idiom) เป็นชีวิต “แบบคนบ้า” (idiotic) ในทำนองเดียวกันพวกโรมันก็มองว่าความเป็นส่วนตัวนั้นเป็นการลักขั้วคราวจากชีวิตสาธารณะ (rea publica) ดังที่ ฮันเนนดท์ (Hannah Arendt) บรรยายไว้ว่า “ในยุคโบราณ ลักษณะของความเป็นส่วนตัว (the private trait of privacy) ซึ่งมีความหมายตามตัวอักษร ถือเป็นลักษณะที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง มันมีความหมายตรงตัวถึงสถานะของการแยกขาด (deprived) จากอะไรบางอย่างชั่วคราว และการแยกขาดนั้นก็เป็คุณลักษณะระดับสูงที่มนุษย์พึงมี คนที่มีแต่ชีวิตส่วนตัวนั้นไม่ใช่มนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังเช่นพวกทาสที่ไม่ได้อนุญาตให้เข้าร่วมชีวิตสาธารณะ และพวกคนเถื่อน (barbarian) ซึ่งเลือกที่จะไม่สถาปนาชีวิตสาธารณะ”⁸

ในยุคโรมันตอนปลาย เราจึงเริ่มเห็นการยอมรับว่าความเป็นส่วนตัวมีลักษณะเป็นอาณาบริเวณพื้นที่ส่วนตัว (a zone of intimacy) เราอาจคาดหวังว่า สังคมโบราณ และสังคมบุพกาลมีทัศนคติต่อความเป็นส่วนตัวที่แตกต่างกัน ในรายงานการศึกษาความเป็นส่วนตัวชิ้นสำคัญของ แบร์ริงตัน มัวร์ (Barrington Moore) อย่าง Privacy Right: Moral and Legal Foundations เขาได้พิจารณาถึงสถานะของความเป็นส่วนตัวในชุมชนมนุษย์ยุคโบราณหลายแห่ง เช่น เอเชนส์ยุคคลาสสิก สังคมชาวยิวที่ปรากฏในคัมภีร์พันธสัญญาเดิม (Old Testament) ในจีนยุคโบราณ ในกรณีของจีนเขาแสดงให้เห็นว่ามีการแบ่งแยกระหว่างรัฐ (สาธารณะ) และครอบครัว (ส่วนตัว) ตาม ขนบของขงจื้อ ในส่วนของสังคมเอเชนส์ในศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล สิทธิความเป็นส่วนตัวกลับได้รับการคุ้มครองมากกว่าข้อสรุปของมัวร์ก็คือ สิทธิความเป็นส่วนตัวในด้านการสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ เฉพาะสังคมที่ความสลับซับซ้อนที่จารีตแบบเสรีนิยมเข้มแข็ง

คำว่า “ความเป็นส่วนตัว” หมายถึง สิทธิที่คิดด้วยมนุษย์มาตั้งแต่เกิด ในการสร้างพื้นที่เป็นของตนเอง หรือเลือกที่จะดำเนินชีวิตในกรอบที่ตนเองเป็นผู้กำหนด ความเป็นส่วนตัวนี้เปรียบได้ดังกับความมดงาม ในแง่ของความมีอยู่ คือเป็นสถานะขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ไม่ต้องต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธินั้น สิทธิดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานโดยธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ซึ่งแฝงอยู่ในตัว

⁷ เรย์มอนด์ แวกส์. (2556). *Privacy: Very Short Introductoin*. แปลโดย อธิป จิจุญษ์ และปวรรัตน์ ผลาสินธุ์.

กรุงเทพฯ: openworlds. หน้า 73.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 74-75.

ของมนุษย์ตั้งแต่เกิด ดังนั้นความเป็นส่วนตัวนั้น จึงมีการแปลความได้หลากหลาย เช่น สิทธิที่จะแต่งงาน สิทธิที่จะทำแท้ง สิทธิที่จะเลือกศาสนา⁹

สิทธิส่วนตัว นั้นคือสิทธิอันเป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่จะมีความเป็นส่วนตัว ได้มีการยอมรับ และพัฒนามาเป็นกฎหมายในเรื่องของสิทธิส่วนตัวนั้น ได้มีความชัดเจนขึ้นในช่วง ค.ศ. 1890 ได้มีการรับรอง สิทธิส่วนตัวในศาลต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา และปรากฏใน Harvard Law Review ในปี ค.ศ. 1890 โดยมีบทความที่ชื่อว่า “The Right to Privacy” โดย Warren และ Brandeis เป็นครั้งแรก

Black’s Law Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิส่วนตัว” ไว้ว่า เป็นสิทธิของบุคคลที่จะอยู่โดยลำพัง ปราศจากการรบกวนจากบุคคลภายนอก และถือเป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองในแนวคิดที่ว่าเป็นเสรีภาพอย่างหนึ่งอันมีมาตั้งแต่เดิม โดยให้การปกป้องต่อการเข้าสอดแทรกในกิจกรรมส่วนตัวของบุคคลโดยรัฐซึ่งเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล¹⁰

สิทธิในความเป็นส่วนตัว หมายถึง สิทธิของบุคคลในเรื่องของ ครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง หรือความเป็นอยู่ส่วนตัว และยังเป็นสถานะที่บุคคลจะรอดพ้นจากการสังเกต การสืบความลับ การรบกวนต่างๆ ความมีสันโดษ สิทธิที่จะแสวงหาความสุขในชีวิตตามวิถีทางที่อาจเป็นไปได้ และเป็นความพอใจตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่เป็นการล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

2.2.3 สิทธิส่วนตัวในบริบทต่างๆ

สิทธิส่วนตัวในบริบททางปรัชญา

แนวคิดนี้ให้เหตุผลว่า ที่มาแห่งสิทธิของมนุษย์นั้น มาจากแนวคิดตามธรรมชาติ (Idea of Nature) เนื่องจากธรรมชาติเป็นผู้กำหนดระเบียบอันถูกต้องแห่งจักรวาล (Nature Described the Property of The Universe) ดังนั้น สิทธิของมนุษย์ทุกคน จึงได้รับการอ้างอิงว่าเป็น สิทธิธรรมชาติ (Natural Right) เพื่อยืนยันความสำคัญ และที่มาของสิทธินี้ มาจากคำว่าสิทธิธรรมชาติ ได้วิวัฒนาการเป็นสิทธิมนุษยชน (Human Right) ทั้งนี้ คำว่า มนุษย์ นั้นย่อมเป็นการอ้างถึงความชอบธรรมแห่งสิทธิ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญแห่งชีวิตมนุษย์ที่ถูกต้องเหมาะสม (An essential part of a properly human life) กล่าวคือ ย่อมไม่เป็นการถูกต้อง หากมนุษย์ปราศจากสิ่งซึ่งสิทธิเช่นนี้ นอกจากนี้

⁹ ทิพาพร นะมาตร์. (2551). *สิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัว: ศึกษากรณีสิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลสาธารณะ* วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า27.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า28.

การพิจารณาสีทธิมนุษยชนว่ามาจากสีทธิตามธรรมชาติ ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดกฎหมายธรรมชาติด้วย¹¹

สีทธิส่วนตัวในบริบทของสำนักคิคกฎหมายธรรมชาติและสำนักกฎหมายบ้านเมือง

ในกรณีสำนักกฎหมายธรรมชาติ นั้น แนวคิดของสีทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว จัดเป็นแนวคิดแบบปัจเจกนิยม (individualism) มาจากสำนักความคิดสโตอิก (Stoic) ที่เชื่อว่ามนุษย์ในสภาวะธรรมชาติสมบูรณ์ จะดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล เนื่องจากโลกเป็นระบบที่มีระเบียบใหญ่ทั้งจักรวาลซึ่งมีแก่นสารสำคัญ คือ เหตุผล โดยความเป็นเหตุเป็นผลของมนุษย์ย่อมไม่จำกัดด้วยเชื้อชาติหรือเผ่าพันธ์ จึงก่อให้เกิดระบบที่เป็นสากลอันเป็นพื้นฐานของกฎหมายธรรมชาติและคามยุติธรรม ดังนั้นปัจเจกชนจึงมีสีทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) ในฐานะที่เกิดเป็นมนุษย์ นักกฎหมายโรมันได้มีพัฒนาหลักกฎหมายธรรมชาติ โดยเชื่อว่า หลักกฎหมายธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผลสอดคล้องกับธรรมชาติ มีผลบังคับทั่วไป ครอบคลุมทุกชาติทุกภาษาดังจะเห็นจากคำกล่าวของ ซีเซโร ว่า “กฎหมายที่แท้จริงคือ เหตุผลที่ถูกต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ..กฎหมายนี้ไม่ใช่ออย่างหนึ่งอย่างใดที่กรุงโรม และเป็นอีกอย่างที่กรุงเอเธนส์..ยังคงเป็นกฎหมายอันหนึ่งอันเดียวไม่เปลี่ยนแปลง โคนนิรันดร์” แนวคิดทางกฎหมายโรมันจึงเป็นกฎหมายที่ได้อิทธิพล และการคลี่คลายตัวของกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งแนวคิดนี้ ส่งผลให้เกิดหลักแนวปฏิบัติหรือกฎหมายบ้านเมืองต้องไม่ขัดต่อกฎหมายธรรมชาติ¹²

สำหรับสำนักความคิดกฎหมายบ้านเมือง (Legal Positivism) มีพื้นฐานความคิดที่ความแตกต่างจากสำนักความคิดกฎหมายธรรมชาติธรรมชาติ เนื่องจากให้ความสำคัญไปที่กฎหมายที่ออกมาโดยรัฐาธิปัตย์ หรือผู้ปกครอง สำนักบ้านเมืองเห็นว่า กฎหมายที่บัญญัติโดยเจตนารมณ์ของรัฐาธิปัตย์ คือ กฎหมาย โดยบุคคลไม่อาจโต้แย้งถึงความถูกต้อง ความยุติธรรมของกฎหมายที่ออกโดยรัฐาธิปัตย์ได้ ซึ่งสอดคล้องกับเหตุผลตามธรรมชาติหรือไม่ นักคิดเช่น Jean Bodin ซึ่งเป็นผู้สร้างแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ว่า เป็นอำนาจที่เด็ดขาดและถาวร Thomas Hobbes เห็นว่า การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น เกิดจากการที่แต่ละคนเข้ามาทำสัญญาประชาคมยกอำนาจอให้รัฐาธิปัตย์ จึงยอมให้กฎหมายเป็นไปตามอำเภอใจของรัฐาธิปัตย์ John Austin เห็นว่า Positive Law คือกฎหมายที่ถูกกำหนดขึ้น โดยผู้มีอำนาจเหนือในทางการเมือง หรือก็คือคำสั่งรัฐาธิปัตย์

โดยสรุป แนวคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ เชื่อว่า กฎหมายนั้น เกิดและมีอยู่โดยธรรมชาติ มีอยู่โดยไม่มีใครบัญญัติหรือออกคำสั่ง และมีความเป็นสากลเป็นเหตุผลที่ครอบคลุมเป็น

¹¹คณาธิปไตย ทอรวีวงศ์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 1. หน้า 51.

¹²เรื่องเดียวกัน, หน้า 53.

การทั่วไป ดังนั้นสิทธิตามแนวคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ คือเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ ไม่มีมนุษย์ผู้ใดกำหนดขึ้นหรือสร้างขึ้น และยังมีความเป็นสากลเป็นเหตุผลที่ถูกต้อง หากพิจารณาตามแนวคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติ สิทธิส่วนตัวนั้น จะไม่ถูกระทบจากผู้อื่น แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองไว้ บุคคลนั้นก็ย่อมมีสิทธิดังกล่าว และไม่ว่าอยู่ในรัฐใด ก็มีสิทธินั้นเช่นกัน ถ้าพิจารณาจากแนวความคิดของสำนักกฎหมายบ้านเมือง จะพบว่าบุคคลจะมีสิทธิส่วนตัวเพียงใด ก็ต้องพิจารณาว่ามีกฎหมายฉบับใดรับรองหรือคุ้มครองสิทธิดังกล่าวหรือไม่

สิทธิส่วนตัวในบริบททางของสิทธิมนุษยชน

เมื่อสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เป็นสิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด จึงมีลักษณะเช่นเดียวกับสิทธิมนุษยชน ที่เป็นสิทธิที่มีอยู่ในทุกคน อันเนื่องมาจากการที่เขาเป็นมนุษย์ ไม่ต้องทำอะไร เพื่อให้ได้มา ของเพียงได้เกิดมาเป็นมนุษย์ย่อมมีสิทธิมนุษยชน และมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในการรับรองสิทธิดังกล่าวนี้ในระดับของกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิขององค์สหประชาชาติ (Un's Universal Declaration of Human Right 1948) ข้อที่ 12 บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมไม่ถูกแทรกแซงโดยพลการในความเป็นอยู่ส่วนตัว ครอบครัว ในเคหสถาน หรือในการสื่อสาร หรือไม่อาจถูกลบหลู่ในเกียรติยศชื่อเสียง บุคคลทุกย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองโดยกฎหมาย ต่อการแทรกแซงในสิทธิ เช่นว่านั้น” และภายหลังได้มีการจัดทำ กติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของสหประชาชาติ (International Covenant on Civil and Political Rights 1966) ซึ่งข้อความในบทนำว่า “...สิทธิมนุษยชนได้มาจากศักดิ์ศรีอันสืบสายติดตัวมาของบุคคล...” (...Recognizing that these rights derive from the inherent dignity of the human person) และในข้อ 17 ของกติกาดังกล่าว กำหนดไว้ว่า “บุคคลจะถูกแทรกแซงในความเป็นอยู่ส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน หรือการติดต่อสื่อสารโดยพลการ หรือโดยมิชอบด้วยกฎหมาย หาได้ไม่ ... บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย จากการแทรกแซงเช่นว่านั้น”¹³

สิทธิมนุษยชนนั้นสามารถแบ่งย่อย ได้หลายประการ เช่น สิทธิในชีวิต สิทธิทางการเมือง สิทธิในการเลือกศาสนาเป็นต้น และโดยนัยนี้ สิทธิส่วนตัวนั้นสามารถจัดเป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน ซึ่งบุคคลทุกคนย่อมมีอยู่โดยปราศจากข้อจำกัดทางเชื้อชาติ หรือเขตแดน อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ในกรณีความเป็นส่วนตัวของบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากบุคคลอื่น ซึ่งปัญหาส่วนนี้คือการละเมิดสิทธิจากปัจเจกชนด้วยกันเอง

¹³คณาธิป ทองรวีวงศ์. อ่างแล้ว เชนงอรธที่ 1. หน้า 54.

2.2.4 ขอบเขตของสิทธิส่วนตัว

แนวคิดพื้นฐานของการพิจารณาสิทธิส่วนตัวนั้น มาจากความเชื่อที่ว่า ธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม แต่การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเอกชน แต่ละคนย่อมมีขอบเขตหรือพื้นที่ที่แตกต่างหากจากสังคมอย่างเคร่งครัด ซึ่งอาจเรียกได้ว่า วิถีตามธรรมชาติของมนุษย์ อาจแบ่งได้เป็นสองส่วน คือ

ส่วนแรก คือ ส่วนที่เป็นชีวิตสาธารณะ (Public Life) คือ การดำเนินชีวิตที่ต้องมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือต่อสาธารณชน ทั้งสิ้น สืบเนื่องมาจากความเป็นจริงในสังคมที่ว่า ป้างเจกบุคคลย่อมไม่อาจอยู่อย่างโดดเดี่ยว (No man is an island) เนื่องจากในการดำเนินชีวิตย่อมไม่อาจหลีกเลี่ยงการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมได้

ส่วนที่สอง คือ ส่วนที่เป็นชีวิตส่วนตัว (Private Life) คือ การดำเนินชีวิตด้วยตัวเอง เป็นชีวิตส่วนตัวที่แยกออกจากสังคม หรือจากผู้อื่น เรียกเป็นชีวิตส่วนตัว

มีนักวิชาการจำนวนมากที่ยอมรับว่า การแบ่งแยกระหว่างขอบเขตส่วนตัว และสาธารณะ เป็นเรื่องที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน ซึ่งคำอธิบายต่างๆ ของนักวิชาการ หรือศาลนั้น เป็นเพียงแนวทางในการพิจารณาเท่านั้น เช่น

Alan F. Westin อธิบายว่าขอบเขต “ส่วนตัว” สามารถพิจารณาได้ในแง่มุมที่ต่างกันสามประการคือ¹⁴

ประการแรก คือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการอยู่อย่างสันโดษ (solitude) ซึ่งเป็นมุมมองในทางกายภาพ คือ เป็นการจำกัดการเข้าถึงของบุคคลภายนอก

ประการที่สอง คือ เกี่ยวกับความลับ (Secrecy) เฉพาะตัวบุคคล คือ เป็นข้อเท็จที่สามารถรู้และเห็นได้เฉพาะบุคคล บุคคลภายนอกหรือสาธารณชน ไม่สามารถเข้ามาดูเห็นได้

ประการที่สาม คือ การมีอิสระในการกำหนดตนเอง (Autonomy) บุคคลมีความสามารถในการคิด และตัดสินใจเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของตน การมีชีวิตที่เป็นอิสระปราศจากการควบคุม

Alan F. Westin ยังเห็นว่า สิทธิความเป็นส่วนตัว พิจารณาได้จากหลายบริบท โดยอธิบายไว้ว่า การพิจารณาความเป็นส่วนตัวนั้น เป็นสิ่งที่มีมิติ ไม่อาจพิจารณาเพียงด้านใด หรือมิติใดเพียงประการเดียว จะต้องพิจารณามิติต่างๆ ประกอบกัน นอกจากนี้ ยังต้องพิจารณาถึงมิติทางสังคม และวัฒนธรรมประกอบกัน จึงอาจเพียงพอแก่การศึกษาถึงความเป็นส่วนตัว

¹⁴ สุพิชา ปทุมานันท์. (2558). *มาตรการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลของลูกจ้างในเครือข่ายสังคม*.

วิทยานพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต สาขากฎหมายเอกชน, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 20.

Judith Wegner อธิบายการแบ่งแยกเขตส่วนตัวกับสาธารณะ โดยอ้างหลักแนวคิดของ Aristotle ในคำสอนเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์ ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ย่อมประกอบไปด้วยชีวิต 2 ส่วน คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องสาธารณะ และส่วนที่แยกออกจากสาธารณชน

Hillel Steiner เสนอทฤษฎีอสมมาตร (asymmetry thesis) ในการแบ่งแยกของเขตส่วนตัวและสาธารณะ ซึ่งทั้งความเป็นส่วนตัว หรือความเป็นสาธารณะนั้น ต่างมีส่วนที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งมีลักษณะดังนี้

ลักษณะแรก คือ เป็นสิ่งที่อยู่ตรงข้ามกัน หรือไม่เหมือนกันโดยสิ้นเชิง

ลักษณะที่สอง คือ สาระสำคัญของทั้งสองสิ่งมีที่มาจากซึ่งและกัน

Hannah Arendt อธิบายลักษณะสำคัญของพื้นที่ สาธารณะ ซึ่งเป็นด้านตรงข้ามของพื้นที่ส่วนตัวได้สองลักษณะ

ลักษณะแรก คือ เป็นพื้นที่ที่ทุกอย่างสามารถเปิดเผยได้ เป็นที่ที่ทุกอย่างสามารถปรากฏแก่สายตาของทุกคน สามารถได้ยิน ได้ฟัง และเป็นสิ่งที่สามารถเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง

ลักษณะที่สอง คือ เป็นที่ที่บุคคลดำเนินชีวิตในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชนคนอื่น ๆ เป็นพื้นที่ที่ประชาชนสามารถพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้แย้ง พุดคุยถึงความแตกต่าง และเพื่อหาข้อสรุปร่วมกันในสิ่งที่สังคมให้ความสนใจ หรือเรื่องที่มีผลกระทบต่อสังคม

ในทางตรงข้ามกันพื้นที่สาธารณะ หรือพื้นที่ส่วนตัวนั้น เป็นพื้นที่มีลักษณะตรงข้ามหรือส่วนแยกออกจากพื้นที่สาธารณะ และลักษณะทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้น ซึ่งสามารถเกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะนั้น จะไม่เกิดขึ้นในพื้นที่ส่วนตัว

ลักษณะพื้นฐานของสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาประกอบการพิจารณา เรื่องราว กิจกรรม และพฤติกรรมต่างๆ ที่จะจัดอยู่ในขอบเขตใด คือถ้าพิจารณาอย่างกว้างๆ ในบริบททางสังคม วัฒนธรรม ทั่วไป เรื่องราวที่จะกล่าวต่อไปคงจัดอยู่ในขอบเขตของความเป็นส่วนตัว

1) ในเรื่องเกี่ยวกับเนื้อตัวร่างกาย การประกอบกิจกรรมส่วนตัว เช่น การประกอบอาชีพ การแต่งกาย เป็นต้น

2) ในเรื่องเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารเฉพาะตัว เช่น สิทธิในการสนทนาทางโทรศัพท์ โดยปราศจากการดักฟังของบุคคลอื่น

3) ในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินของบุคคล เช่น การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของตน

4) ในเรื่องเกี่ยวกับทัศนคติความเชื่อ เช่น สิทธิในการเลือกนับถือศาสนา หรือแนวคิดทางการเมือง เรื่องถึงรสนิยมในการดำเนินชีวิตในเรื่องต่างๆ

ซึ่งโดยทั่วไป เรื่องที่กล่าวมานั้น จัดอยู่ในขอบเขตความเป็นส่วนตัว ซึ่งบุคคลย่อมสามารถเลือกกำหนด และตัดสินใจโดยปราศจากการแทรกแซงจากรัฐหรือบุคคลอื่น ซึ่งบางอย่างรัฐอาจเข้ามาแทรกแซงด้วยเหตุผลของประโยชน์สาธารณะ

แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวตามกฎหมายสหรัฐอเมริกาต้องย้อนกลับไปพิจารณาถึงแนวความคิดของ Samuel D. Warren และ Louis D. Brandeis ได้กล่าวถึงขอบเขตของสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวไว้ โดยแบ่งแยกความเป็นส่วนตัวไว้สองกรณี คือ

กรณีแรก คือ ความเป็นส่วนตัวในทางนามธรรมเกี่ยวกับการที่บุคคลมีเสรีภาพในการแสดงอารมณ์และความรู้สึก เสรีภาพในทางความคิด

กรณีที่สอง คือ ความเป็นส่วนตัวในรูปธรรม หรือทางกายภาพเกี่ยวกับการอยู่โดยลำพัง ปราศจากการรบกวน กล่าวคือ เป็นสถานะที่บุคคลจะรอดพ้นจากการสังเกต การรู้เห็น การสืบความลับ และปราศจากการแทรกแซงทางสังคม

Warren และ Brandeis อธิบายว่า การอยู่อย่างสัน โดย ไม่ติดต่อสัมพันธ์กับสังคม เป็นขอบเขตที่บุคคลควรได้รับความเคารพ และได้รับความคุ้มครอง เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองได้ตามที่ต้องการ และมีสิทธิที่จะแสวงหาความสุขในชีวิตตามวิถีทางที่เป็นไปได้ และเป็นความพอใจตรงเท่าที่การแสวงหาความสุขนั้น ไม่กระทบต่อสิทธิของผู้อื่นหรือสาธารณะ แนวความคิดนี้ปรากฏในบทความในเรื่อง “The right to Privacy” โดย Warren และ Brandeis ได้ให้ความหมายสิทธิส่วนตัว หมายถึง “สิทธิที่จะอยู่อย่างสัน โดย” (right to be let alone) ซึ่งเนื้อหาของบทความนี้จึงเป็นการเรียกร้องให้การยอมรับความสำคัญของสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว โดยกระตุ้นให้ประชาชนให้ความสำคัญต่อจิตวิญญาณของมนุษย์ การเคารพในการแสดงความรู้สึกนึกคิดที่มีอยู่ในจิตใจตามธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นคุณค่าสูงสุดในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งไม่ว่ารัฐ หรือบุคคลอื่น จะแทรกแซงค่าสูงสุดนั้นไม่ได้

2.2.5 หลักประกันสิทธิส่วนตัว

ปัจจุบันได้มีการรับรองสิทธิมนุษยชนว่าเป็นพื้นฐานที่ควรรับรอง และคุ้มครองให้แก่ประชาชนในประเทศของตนให้มีสิทธิดังกล่าว โดยได้มีการร่วมกันหลายประเทศที่แนวคิดที่เหมือนกัน ได้แสดงเจตนารมณ์ร่วมกันในการรับรองสิทธิมนุษยชนในต่างๆ ซึ่งเป็นแนวทางในการคุ้มครองสิทธิของประเทศนั้น ซึ่งการแสดงเจตนารมณ์ร่วมกันได้ปรากฏมาในรูปแบบของ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งมีคำปรารภที่ว่า “โดยการที่สมัชชาแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนอันเป็นหลักในเกียรติยศ และคุณค่าของมนุษย์ และสิทธิ

เท่าเทียมกันของบรรดาชายและหญิง และได้ตกลงใจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคม และมาตรฐานแห่งชีวิตที่ดีขึ้น และมีเสรีภาพมากขึ้น¹⁵

ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฉบับนี้มีข้อความทั้งหมด 30 ข้อ ได้แบ่งสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองออกเป็น 2 ประเภท คือ สิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง ในส่วนของสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมืองนั้น ได้มีการรับรองถึงสิทธิตามธรรมชาติที่มีมาแต่เดิมคือสิทธิในการดำรงชีวิต เสรีภาพ ทรัพย์สิน ความเสมอภาค ความยุติธรรม และการหาความสุขให้ตนเอง

ในส่วนของสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากลว่า ด้วยสิทธิมนุษยชนฉบับนี้ ได้มีการรับรองถึงสิทธิส่วนบุคคล หรือสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัวเอาไว้ในข้อ 12 ว่า “การเข้าไปแทรกสอดโดยพลการในความเป็นอยู่ส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน การส่งข่าว หรือจะถูกหลบหลู่ในเกียรติยศ และชื่อเสียงของบุคคลนั้นจะกระทำไม่ได้ ทุกคนมีสิทธิจะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายต่อการแทรกสอดหรือการหลบหลู่ดังกล่าวนี้ด้วย”

ดังนั้นการคุ้มครองสิทธิส่วนตัวนั้นเป็นหลักการคุ้มครองสิทธิประเภทหนึ่งที่น่าสนใจอารยประเทศให้ความสำคัญ และรับรองสิทธิดังกล่าวเอาไว้อย่างเป็นทางการ

ปฏิญญาสากลจึงเป็นเพียงแนวทางในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประเทศต่างๆ ปฏิญญาสากลไม่ใช่ข้อตกลงที่จะมีผลทางกฎหมายกับรัฐสมาชิก ดังนั้นสหประชาชาติจึงมีแนวทางในการทำให้การรับรองสิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิตามกฎหมาย และผูกพันกับรัฐที่เป็นภาคี โดยได้จัดทำเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อเป็นการส่งเสริมแนวทางในการรับรองสิทธิมนุษยชน และให้สิทธิดังกล่าวมีผลผูกพันตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศต่อรัฐที่เป็นภาคีทุกรัฐ ซึ่งข้อตกลงที่ได้จัดทำขึ้นโดยสหประชาชาติเพื่อเป็นการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนตามแนวทางปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน สำหรับข้อตกลงที่เป็นการรับรอง และคุ้มครองสิทธิส่วนตัวนั้นปรากฏอยู่ในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights) ซึ่งในข้อ 17 บัญญัติว่า

“1. บุคคลจะถูกสอดแทรกในความเป็นอยู่ส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน หรือการติดต่อสื่อสาร โดยพลการ หรือโดยมิชอบด้วยกฎหมายหาได้ไม่ และจะถูกหลบหลู่เกียรติยศ และชื่อเสียงเกียรติคุณโดยมิชอบด้วยกฎหมายหาได้ไม่เช่นกัน

2. บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายจากการแทรกสอดการหลบหลู่เช่นนั้น”¹⁶

¹⁵ ปัญญา นรดี. อ่างแล้วเชิงอรธที่ 3. หน้า 40.

¹⁶ International Covenant on Civil and Political Rights – ICCPR. ข้อที่ 17

การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลดังกล่าวเป็นการรับรอง และคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลในระดับนานาชาติ เพื่อให้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มในประเทศที่เป็นสมาชิกของสหประชาชาติ ซึ่งการรับรอง และคุ้มครองสิทธิส่วนตัวตามปฏิญญาสากลนั้นจัดเป็นการคุ้มครองโดยกลไกนานาชาติ

การรับรองสิทธิมนุษยชนนั้น ยังมีการรับรอง และคุ้มครองในระดับภูมิภาค คือเป็นการรับรองสิทธิมนุษยชนโดยองค์ที่มีชื่อว่า สภายุโรป (Council of Europe) สภายุโรปนี้จัดว่าเป็นองค์กรระหว่างประเทศ เกิดจากการร่วมมือของกลุ่มประเทศของยุโรป ซึ่งได้มีการนำหลักการในปฏิญญาสากลด้วยสิทธิมนุษยชนมาใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพภายในรัฐที่เป็นสมาชิก โดยจัดทำเป็นอนุสัญญา ที่มีชื่อว่า อนุสัญญาเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms) อนุสัญญาก็ได้มีการรับรองสิทธิส่วนตัวเอาไว้เช่นกัน ซึ่งเนื้อหาในการรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามอนุสัญญานี้ นั้นมีความสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากในยุโรปเอง ก็ต้องการให้มีการรับรองสิทธิมนุษยชนให้กับประชาชนของตนเองอย่างชัดเจนอีกทั้งยังเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้นจึงได้มีการกำหนดให้มีเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการรัฐมนตรีแห่งสภายุโรป และศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป

ซึ่งสำหรับประเทศไทยนั้น ได้ตกลงเป็นภาคีสมาชิกของสหประชาชาติ และได้ยอมรับในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องยอมรับในการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล เช่นเดียวกับประเทศต่างๆ ที่เป็นสมาชิก และประเทศไทยยังได้นำแนวทางการรับรองสิทธิส่วนตัวมาบัญญัติให้เป็นกฎหมายอย่างชัดเจนไว้ในรัฐธรรมนูญ

มาตรา 32 บุคคลย่อมมีสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียงและครอบครัว

การกระทำอันเป็นการละเมิด หรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลตามวรรคหนึ่ง หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใดๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ

จากแนวคิดดังกล่าว สิทธิความเป็นส่วนตัวนั้นได้รับการรับรอง และคุ้มครองอย่างกว้างขวาง และเป็นหลักสากล ที่ประเทศต่างๆ ให้การยอมรับทั้งในฐานะของหลักการของสิทธิขั้นพื้นฐานตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และได้นำหลักแนวคิดดังกล่าวไปบัญญัติเป็นกฎหมายภายในของประเทศอีกด้วย

2.2.6 คุณค่าของความเป็นส่วนตัว

นอกจากความสำคัญของสิทธิส่วนตัวในทฤษฎีเสรีประชาธิปไตย ความเป็นส่วนตัวยังเป็นการกำหนดขอบเขตเพื่อให้เกิดพื้นที่ในการสร้างสรรค์ การมีสุขภาพจิตที่ดี ความสามารถของเราในการรัก ในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ในการสนับสนุนความไว้วางใจ ความใกล้ชิด และมีมิตรภาพ

ในงานคลาสสิกของ Alan Westin เข้าแบ่งหน้าที่ของความเป็นส่วนตัวซึ่งผสมผสานมิติของปัจเจก และมิติของสังคมไว้ด้วยกันมี 4 ประการ¹⁷ ดังนี้

ประการแรก คือ ความเป็นส่วนตัวทำให้เกิดความสามารถในการกำหนดตัวเองของบุคคล หลักการประชาธิปไตยเกี่ยวกับความเป็นปัจเจกบุคคลนั้นเชื่อมโยงกับความสามารถในการกำหนดตนเอง ซึ่งมันคือความปรารถนาในการหลีกเลี่ยงการควบคุม หรือการครอบงำโดยคนอื่น

ประการที่สอง คือ ความเป็นส่วนตัวเปิดโอกาสให้มีการปลดปล่อยอารมณ์ ความเป็นส่วนตัวอนุญาตให้เราถอดหน้ากากของเรา คือ ในการใช้ชีวิตประจำวัน คนหนึ่งคนอาจมีบทบาทที่หลากหลาย ตั้งแต่ พ่อแม่ผู้เข้มงวด ตกผู้มีมุขมากมาย ช่างฝีมือดี หัวหน้าคนงาน เป็นต้น ซึ่งที่กล่าวมานั้นเป็นบทบาทที่แตกต่างกันทางจิตวิทยา ซึ่งบุคคลผู้นั้นได้รับมือฉากที่เปลี่ยนไปบนเวทีของปัจเจก...ความเป็นส่วนตัว... เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคล วางหน้ากากของพวกเขาเพื่อหยุดพัก การใส่หน้ากากตลอดเวลาจะทำลายชีวิตของมนุษย์

ประการที่สาม คือ ความเป็นส่วนตัวอนุญาตให้เราประเมินตัวเอง ซึ่งหมายถึงความสามารถในการสร้าง ทดสอบกิจกรรม ความคิดในเชิงสร้างสรรค์ และในเชิงศีลธรรม

ประการสุดท้าย คือ ความเป็นส่วนตัวทำให้เรามีสภาพแวดล้อมที่สามารถแบ่งปันความมั่นใจ และความใกล้ชิดกับผู้อื่น รวมทั้งสามารถมีส่วนร่วมในการสื่อสารเรื่องล่อแหลมในแวดวงที่จำกัด

ความเป็นส่วนตัวนั้นก็ไม่ใช่เรื่องดีซะทีเดียว ข้อเสียของความเป็นส่วนตัวนั้นมีข้อเสียด้วยกัน 7 ประการด้วยกัน

ประการแรก คือ ความเป็นส่วนนั้นก็ถูกมองว่าเป็นแบบวิกตอเรียนที่เคร่งครัดเกินไปมันกลั่นอายของความสูงส่ง

ประการที่สอง คือ ความเป็นส่วนตัวส่วนนั้นถูกมองว่าเป็นผ้าคลุมใช้ปิดบังการกดขี่ในครัวเรือน โดยเฉพาะการกดขี่ผู้หญิงโดยผู้ชาย นักสตรีนิยมอ้างว่าสาเหตุหลักของการที่ผู้หญิงถูกกดขี่ คือ การเข้าไปอยู่ในบริเวณส่วนตัวอย่างเช่นบ้าน ครอบครัว ซึ่งในขณะที่รัฐมีหน้าในการ

¹⁷ เรย์มอนด์ แวกส์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 7. หน้า 78-79.

ควบคุมพื้นที่สาธารณะ แต่รัฐมักลงมือที่จะเข้าไปแทรกแซงในอาณาบริเวณส่วนตัว ซึ่งบ่อยครั้งเป็นพื้นที่ที่มีการเอาเปรียบ และใช้ความรุนแรงกับผู้หญิง

ประการที่สาม คือ ความเป็นส่วนตัวนั้นมีลักษณะเป็นที่หลบภัยทำให้การค้นหาและการจับกุมอาชญากร และผู้ก่อการร้ายทำได้ยาก แน่แน่นอนว่าทุกวันนี้การคุกคามความมั่นคงเป็นประเด็นที่ใหญ่มาก ซึ่งมีคนจำนวนหนึ่งกลัวว่าความกระตือรือร้นในการปกป้องสิทธิส่วนตัวมากเกินไปอาจเป็นการกีดขวางการทำงานของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย

ประการที่สี่ คือ ความเป็นส่วนตัวอาจเป็นอุปสรรคต่อการไหลเวียนอย่างเป็นอิสระของข้อมูล

ประการที่ห้า คือ ความเป็นส่วนตัวอาจเป็นอุปสรรคต่อประสิทธิภาพในการทำธุรกิจและเป็นการเพิ่มต้นทุน ในการหมกมุ่นอยู่กับความเป็นส่วนตัวจนเลยเถิดสามารถบ่อนทำลายการเก็บข้อมูลส่วนตัวที่สำคัญ และทำให้การตัดสินใจทางธุรกิจเกิดความล่าช้า

ประการที่หก คือ นักวิจารณ์แนวชุมชนมองว่าสิทธิความเป็นส่วนตัว เป็นคุณค่าแบบปัจเจกบุคคลที่มากเกินไป และเห็นว่าคุณค่าแบบนี้ไม่ควรอยู่เหนือสิทธิอื่น หรือคุณค่าของชุมชน

ประการสุดท้าย คือ เป็นข้อแย้งความเป็นส่วนตัว ของ ริชาร์ด พอสเนอร์ (Richard Posner) ผู้พิพากษา และนักกฎหมายชาวอเมริกันกล่าวไว้จากมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ว่าการไม่ยอมเปิดเผยข้อมูลส่วนตัวอันไม่พึงประสงค์อาจถือเป็นการหลอกลวง

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าสิทธิความเป็นส่วนตัวนั้นเป็นสิทธิที่มีมาตามธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด และสิทธิส่วนตัวนั้นได้มีการรับรอง และคุ้มครองไว้ในระหว่างประเทศ และได้มีการรับรองไว้ในภายในประเทศ ในรูปแบบของกฎหมายรัฐธรรมนูญ สิทธิที่ส่วนตัวนั้นเป็นสิทธิที่ไม่มีบุคคลใด หรือรัฐมีอำนาจมาแทรกแซงสิทธิส่วนตัวได้ แต่กฎหมายรัฐธรรมนูญก็มีข้อยกเว้นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้ โดยการตรากฎหมายขึ้นเท่าที่จำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ ส่วนสิทธิส่วนตัวเป็นสิ่งที่ดี และไม่ดีในเวลาเดียวกันด้วยเช่นกัน ดังนั้นในการใช้สิทธิส่วนตัวนั้นแม้ว่าจะเป็สิทธิที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด และเป็นสิทธิธรรมชาตินั้น แต่อย่าลืมเสียว่าสิทธิความเป็นส่วนตัวทุกคนมีอยู่อย่างเท่าเทียมกันตามธรรมชาติด้วยเช่นกัน ในการใช้สิทธิส่วนตัวนั้นจำเป็นต้องมีขอบเขตในการใช้ และจะต้องไม่สร้างภาระให้กับสังคม หรือสร้างความไม่สงบในสังคมด้วยเช่นกัน

2.3 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of Expression) หรือ เสรีภาพในการพูด (Freedom of Speech) เกิดขึ้นมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ และได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นเสรีภาพของปัจเจกบุคคลแต่ละคนในการแสดงความคิด หรือความเห็นของตนให้ปรากฏต่อผู้อื่นผ่านทาง การพูด ฉะนั้น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในความหมายดั้งเดิมจึง หมายถึง อิสระในการพูด หรือไม่พูดโดยปราศจากการตรวจสอบ

ต่อมาสภาพสังคมในปัจจุบันนั้นซับซ้อนมากขึ้น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้มีการขยายขอบเขตให้กว้างขึ้น เช่น การเขียน การแสดง การวาด การปั้น การพิมพ์ การสมาคม การรวมกลุ่ม การเดินขบวน และการประท้วง การแสดงออกทางวิชาการ เมื่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมีความหมายกว้างขึ้น การเรียกร้องเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจเรียกร้อง โดยอาศัยฐานของเสรีภาพที่แตกต่างกัน เช่น บุคคลหนึ่งอาจเรียกร้องเสรีภาพในการพูดขณะที่อีกคนหนึ่งเรียกร้องเสรีภาพในการพิมพ์

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนั้น ได้มีเนื้อหาซับซ้อนขึ้น แต่ก็อาจสรุปได้ว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นประกอบด้วยเสรีภาพสำคัญ 3 เรื่อง คือ เสรีภาพในการเสนอความเห็น (Freedom of Opinion) เสรีภาพของสื่อมวลชน (Freedom of the Press) และเสรีภาพในข้อมูล (Freedom of Information)

เนื่องจากเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมความเป็นมนุษย์ ดังนั้นจึงได้รับการรับรองและคุ้มครองจากรัฐ และระหว่างประเทศ เช่น การรับรองตามรัฐธรรมนูญ การรับรองตามกฎหมายระหว่างประเทศ อาทิ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งยุโรป อนุสัญญาระบุว่า เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น จึงมีสถานะเป็นสิทธิทางรัฐธรรมนูญ และสิทธิมนุษยชน

แนวคิดของ John Stuart Mill มีความเห็นว่า เสรีภาพในการพูด (Freedom of Speech) นั้นเป็นสิทธิที่มีความหมายหลายนัย คือ ไม่ใช่เพียงแค่ หมายถึง สิทธิในการแสดงความคิดเห็นเท่านั้น แต่ยังรวมสิทธิในการเผยแพร่ความคิด และรวมถึงความหมายใน 3 ความหมายดังนี้

ความหมายแรก คือ สิทธิในการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร และความคิด

ความหมายที่สอง คือ สิทธิในการได้รับข้อมูล และความคิด

ความหมายสุดท้าย คือ สิทธิในการสื่อสารข้อความ และความคิด

2.3.1 ความจำเป็นในการคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

เนื่องจากโดยธรรมชาติของมนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม ระบบในการปกครองจึงมีความสำคัญ ซึ่งในระบบกฎหมายที่ใช้ในการปกครองนั้นต้องยอมให้พลเมืองสามารถมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการก่อตั้งเจตจำนงในทางมหาชนเกี่ยวเรื่องทั่วไปของสังคม ซึ่งสมาชิกในสังคมนั้นเป็นผู้ทรงสิทธิโดยเท่ากันในการที่จะดำเนินกิจกรรมทางการเมือง และในการตัดสินใจในเรื่องสาธารณะ หากไม่มีเสรีภาพในส่วนนี้กระบวนการทางประชาธิปไตยย่อมเป็นไปได้กฎหมายจึงต้องส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการแสดงความคิดเห็นให้มากที่สุด และมีข้อจำกัดให้น้อยที่สุด ดังนั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนั้นจึงเป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในทางการเมืองที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย ในการคุ้มครองเสรีภาพนั้นมีเหตุผลสำคัญดังนี้คือ

ประการแรก คือ การแสดงความคิดเห็นและการถกเถียงกันจะนำไปสู่การค้นพบความจริง หากมีการจำกัดการแสดงความคิดเห็น ก็จะเป็นการยับยั้งไม่ให้มีการสืบหาความเป็นจริง และการเผยแพร่ข้อมูลที่แท้จริง ซึ่งเป็นตามแนวคิดของ John Stuart Mill ที่เขียนในหนังสือ On Liberty อีกทั้งการห้ามไม่ให้มีการแสดงความคิดเห็นจะทำให้มองไม่เห็นข้อบกพร่องของรัฐบาลในการกระทำต่างๆ ทั้งเป็นการสร้างความสงสัยต่อเจ้าหน้าที่รัฐ และยังเป็นทำลายการอดทนอดกลั้น

ประการที่สอง คือ การยอมรับเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่จะดำเนินชีวิตในแนวทางที่เราต้องการ เนื่องจากเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เป็นสิทธิของแต่ละบุคคลที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อ ซึ่งความคิดดังกล่าวก่อให้เกิดการพัฒนาตนเองไปในแนวทางที่ต้องการ

ประการสุดท้าย คือ การแสดงความคิดเห็น และการถกเถียงกันเป็นการทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2.3.2 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในบริบทต่างๆ

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในบริบททางด้านการเมืองการปกครอง

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในบริบททางด้านการเมืองการปกครองนั้น แต่เดิมแนวทางการเมืองนั้นอธิบายที่มาแห่งอำนาจว่า มาจากปัจจัยต่างๆ ที่อยู่เหนือประชาชน เช่น มาจากอำนาจของพระเจ้าเป็นเจ้า ดังนั้นประชาชนผู้อยู่ภายใต้ปกครองจำยอมรับอำนาจนั้น นอกจากนี้ถ้าพิจารณาสื่อมวลชนตามทฤษฎี อำนาจนิยม (Authoritarian Theory) จะเห็นว่าบทบาทของสื่อมวลชนนั้น เป็นเพื่อตอบสนอง และสนับสนุนรัฐ ไม่ใช่ตอบสนองต่อสิทธิได้รู้ของประชาชน ดังนั้นแนวคิดนี้ จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับเสรีภาพของสื่อมวลชนตลอดจนสิทธิได้รู้ของประชาชน

ในเวลาต่อมาได้มีนักคิดที่มีชื่อเสียงทางการเมืองหลายท่านเช่น Tomas Hobbes, John Lock, Monterquie, Jean Jaque Rousseau, ได้เสนอแนวคิดที่ว่า รัฐบาลโดยชอบนั้น จะต้องได้รับอำนาจการปกครองมาจากผู้อยู่ใต้ปกครอง ด้วยเหตุนี้ประชาชนในฐานะปัจเจกบุคคลย่อมมีสิทธิอันเป็นที่มาแห่งอำนาจของผู้ปกครองปกครอง ดังนั้นผู้ปกครองจึงไม่อาจพรากเอาสิทธิดังกล่าวไปจากประชาชนได้ แนวคิดทางการเมืองดังกล่าว เป็นการสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นส่วนสำคัญในระบอบประชาธิปไตย แนวคิดเกี่ยวกับสื่อมวลชนจึงพัฒนาไปตามแนวคิดทฤษฎีสรีภาพของสื่อ (Free press Theory) ซึ่งทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานของแนวคิดกับเสรีภาพของสื่อมวลชน คือสื่อมวลชนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (Freedom of expression) นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดที่ว่าสื่อมวลชนควรเป็นอิสระจากการควบคุมของรัฐ เพื่อให้สื่อมวลชนทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพให้กับประชาชนด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องอย่างแท้จริง อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมสิทธิได้รู้ (right to know) ของประชาชน ซึ่งเมื่อประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ย่อมเป็นพื้นฐานสำคัญในการมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตย¹⁸

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในบริบทของสำนักความคิดกฎหมายธรรมชาติและสำนักกฎหมายบ้านเมือง

สำนักกฎหมายบ้านเมือง (Legal Positivism) ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า กฎหมายที่บัญญัติโดยเจตนาณ์ของ รัฐอธิปไตย (Sovereign) หรือผู้ปกครองรัฐนั้นคือ กฎหมาย โดยบุคคลไม่อาจโต้แย้งถึงความถูกต้อง ของความยุติธรรมของกฎหมายที่ออกโดยรัฐอธิปไตยได้ แนวคิดนี้ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและสิทธิได้รู้ จะมีอยู่แค่ไหนเพียงใดนั้น จะต้องพิจารณาตามกฎหมายที่รัฐเป็นผู้ออกกฎหมายว่าจะให้มีการรับรองไว้หรือไม่ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแนวคิดกฎหมายธรรมชาติ ซึ่งมีแนวคิดที่ว่ากฎหมายนั้นเกิด และมีอยู่แล้วตามธรรมชาติ คือมีอยู่โดยไม่มีใครบัญญัติ หรือออกคำสั่ง และมีความเป็นสากล และเป็นเหตุเป็นผลที่ครอบคลุมทั่วไป ดังนั้น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และสิทธิได้รู้ตามแนวคิดสำนักกฎหมายธรรมชาตินี้ จึงเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ ถึงแม้ว่าจะไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองไว้โดยชัดแจ้ง แต่สิทธิและเสรีภาพนั้น ย่อมมีอยู่โดยธรรมชาติ¹⁹

¹⁸ คณาธิป ทองรวีวงศ์. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 1. หน้า 67.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในบริบทของสิทธิมนุษยชน

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็นสิทธิที่ตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด จึงเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง ซึ่งถ้าหากพิจารณาข้อตกลงระหว่างประเทศ จะพบหลักการที่รับรองสิทธิเหล่านี้ไว้ เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ (UN's Universal Declaration of Human Rights 1948) ได้กำหนดรับรองเสรีภาพของบุคคลในการแสดงความคิดเห็น ในข้อ 19 มีหลักที่ว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น สิทธินี้ รวมถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยปราศจากการแทรกแซง รวมถึงสามารถแสวงหา ได้รับ และสื่อสารข้อมูล และความคิดจากสื่อใดๆ โดยไม่คำนึงเขตแดน

กติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมืองของสหประชาชาติ (International Covenant on Civil and Political Rights) ได้วางหลักเช่นเดียวกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ในข้อ 19 กติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิการเมืองของสหประชาชาติมีหลักว่า

- 1) บุคคลทุกคนมีสิทธิในความคิดเห็น โดยปราศจากการแทรกแซง
- 2) บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น สิทธินี้ รวมถึงสามารถแสวงหา ได้รับ และสื่อสารข้อมูล และความคิดทุกชนิด โดยไม่คำนึงถึงเขตแดน ไม่ว่าจะเป็นการพูด การเขียน หรือการพิมพ์ ในรูปแบบใดๆ หรือทางสื่อใดๆ ตามอัธยาศัยของบุคคลนั้น

ซึ่งหลักการนี้ ยังได้ขยายความจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนดังกล่าว โดยเน้นย้ำเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในรูปแบบต่างๆ และทางสื่อต่างๆ ด้วย

สำหรับสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชนยุโรป (The European Convention on Human Rights) ก็ได้มีการวางหลักรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไว้เช่นกัน ซึ่งปรากฏหมายใน ข้อ 10 ว่าด้วยเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น โดยวางหลักว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สิทธินี้ รวมถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และสิทธิที่จะได้รับสื่อสารข้อมูลและความคิด โดยปราศจากการแทรกแซงจากหน่วยงานรัฐ และปราศจากเขตแดน แต่ทั้งนี้ไม่เป็นการขัดขวางรัฐในการกำหนดหลักการเกี่ยวกับการขออนุญาตแพร่เสียงแพร่ภาพและกิจการภาพยนตร์

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามหลักกฎหมายสหรัฐอเมริกา

หลักกฎหมายเกี่ยวกับการรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นปรากฏอยู่ในสหรัฐอเมริกาฉบับแก้ไขฉบับที่ 1 (The First Amendment) ในปี 1791 ซึ่งวางหลักห้ามรัฐสภาให้ตรากฎหมายอันเป็นการลิดรอนเสรีภาพในการพูดหรือการพิมพ์ เนื่องจากรัฐธรรมนูญใช้คำว่าห้ามรัฐสภาตรากฎหมาย จึงมีปัญหาว่า จะหมายความรวมถึงการห้ามรัฐสภาของมลรัฐด้วยหรือไม่

ซึ่งต่อมาได้มีคดี GITLOW V. New York ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา ได้พิจารณารัฐธรรมนูญแก้ไขครั้งที่ 14 โดยตีความว่า รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 โดยเฉพาะบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และเสรีภาพของสื่อ นั้น มีผลใช้กับรัฐบาลของแต่ละมลรัฐด้วย

ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกายังได้คุ้มครองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของสื่อมวลชน ในกรณีที่สื่อมวลชนแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังจะเห็นได้จากคดีสำคัญคดีหนึ่งคือ New York Times Co V. Sullivan เป็นคดีที่ New York Times ได้พิมพ์โฆษณาเพื่อชักชวนให้ระดมทุนในการต่อสู้คดีของ Martin Luther King Jr. ในโฆษณาดังกล่าว บรรยายข้อความเกี่ยวกับผู้คัดค้านสิทธิพลเมือง และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำของตำรวจ ในคดีนี้ Sullivan ซึ่งมีหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติงานของตำรวจได้รับการพาดพิงในการบรรยายดังกล่าว ถึงแม้จะไม่ได้ระบุถึงชื่อของ Sullivan แต่ในโฆษณานั้น ได้กล่าวถึงตำแหน่งของเขากฎหมายมลรัฐ Alabama ปฏิเสธการที่เจ้าหน้าที่รัฐจะได้รับค่าสินไหมทดแทนเชิงลงโทษ (Punitive damages) ในกรณีหมิ่นประมาทที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐนั้น ไม่ได้ทำหนังสือแจ้งให้จำเลยถอนคำกล่าว และจำเลยปฏิเสธ ดังนั้น Sullivan ได้ทำหนังสือไปยัง New York Times ซึ่งไม่ถอนโฆษณาแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ Sullivan จึงฟ้องคดีต่อศาล Alabama และศาลพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน 500,000 เหรียญ ศาลสูงสุดตัดสินว่า กฎหมายที่ศาล Alabama นำมาปรับใช้แก่คดีนั้น เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญ เนื่องจากไม่มีการคุ้มครองเสรีภาพของสื่อ ซึ่งได้รับการรับรองในรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขครั้งที่ 1 และ 14 สำหรับคดีหมิ่นประมาท

ซึ่งคดีนี้ ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้วางหลักที่เรียกว่า “Actual Malice standard” เพื่อนำมาใช้ในการพิจารณาว่า การรายงานข่าวของสื่อเกี่ยวกับบุคคลสาธารณะ (public figures) หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น เป็นการหมิ่นประมาทหรือไม่ มาตรฐานดังกล่าวกำหนดให้โจทก์ที่ฟ้องคดีหมิ่นประมาทมีหน้าที่พิสูจน์ว่า จำเลยรู้ว่าข้อความที่เผยแพร่ นั้น มีความผิดพลาด หรือละเลยกระทำการไปด้วยความไม่ใส่ใจ โดยประมาทเกี่ยวกับการตรวจสอบความจริง หรือความเท็จของเรื่องเผยแพร่ นั้น มาตรฐานเช่นว่านี้ ทำให้โจทก์ซึ่งเป็นบุคคลสาธารณะประสบความยากลำบากในการพิสูจน์เหตุผลที่มีการสร้างหลักเช่นนี้ ก็เพื่อคุ้มครองเสรีภาพของสื่อตนเอง

เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามหลักกฎหมายสหภาพยุโรป

ในมาตรา 10 แห่งสนธิสัญญา (The European Convention on human right) มีหลักรับรองสิทธิของบุคคลในการที่จะมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การได้รับข้อมูลโดยปราศจากการแทรกแซงจากภาครัฐ อย่างไรก็ตาม มาตรา 10 ไม่ได้ห้ามให้รัฐกำหนดหลักการเกี่ยวกับระบบอนุญาตให้กระจายเสียง แพร่ภาพ การใช้เสรีภาพดังกล่าวนี้ อาจถูกจำกัดด้วยเงื่อนไข ข้อกำหนด

ของกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อประโยชน์แห่งความมั่นคงของชาติ ความปลอดภัยสาธารณะ การป้องกัน อาชญากรรม การคุ้มครองสุขภาพ และศีลธรรมอันดีของประชาชน การคุ้มครองชื่อเสียง หรือสิทธิ ของผู้อื่น

2.3.3 ขอบเขตของเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

โดยที่ประเทศไทยได้ร่วมลงมติรับรองสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในฐานะประเทศภาคี สมาชิกของสหประชาชาติ และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเมื่อพิจารณาจากรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทยในอดีตพบว่าได้กำหนดรับรองสิทธิดังกล่าวเอาไว้ โดยมีรายละเอียดการรับรองที่ แตกต่างกันไป ซึ่งนับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยได้มีการ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญทั้งฉบับชั่วคราว และฉบับถาวรมาแล้วรวมทั้งสิ้นจำนวน 21 สำหรับ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นฉบับที่มีผลใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ได้บัญญัติให้ความคุ้มครอง และรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนไว้ใน มาตรา 34 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียนการพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีการอื่น...²⁰ จากบทบัญญัติดังกล่าวพบว่ารัฐธรรมนูญได้รับรองสิทธิ และเสรีภาพของประชาชนในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการเขียน เสรีภาพในการพิมพ์ เสรีภาพในการโฆษณา หรือเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันด้วยวิธีการอื่นใด ใดๆก็ตาม แต่เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นดังกล่าว ไม่ใช่เสรีภาพที่รับรองโดยสมบูรณ์แต่ ประการใด ถึงแม้รัฐธรรมนูญจะได้อำนาจให้รัฐมีอำนาจในการจำกัดเสรีภาพในการแสดง ความเห็นของประชาชนได้เมื่อมี “กฎหมาย” ให้อำนาจซึ่งคำว่ากฎหมายในที่นี้ย่อมหมายถึงความถึง กฎหมายที่ผ่านกระบวนการนิติบัญญัติโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญในการตรากฎหมายดังกล่าว ขึ้น และยังหมายความรวมถึงกฎหมายขององค์กรฝ่ายปกครองได้รับมอบอำนาจจากองค์กรนิติบัญญัติ ให้ตราขึ้นใช้บังคับประชาชนเป็นการทั่วไปด้วยเช่น กฎกระทรวงประกาศกระทรวง เป็นต้น

2.4 สิทธิความเป็นส่วนตัวของบุคคลสาธารณะ

2.4.1 ความหมายของบุคคลสาธารณะ

แดเนียล บัวร์สติน (Daniel J. Boorstin) อธิบายไว้ว่า ตั้งแต่ในอดีตได้มีกระบวนการในการ สร้างความมีชื่อเสียงได้เกิดขึ้นในยุคที่มนุษย์ได้มีการสื่อสารกันโดยการใช้อักษร โดยการใช้สื่อ โดยการเผยแพร่ บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ หรือมีชาติกำเนิดที่ยิ่งใหญ่จนได้รับการยอมรับ และความศรัทธา จากบุคคลทั่วไปในสังคม จนทำให้บุคคลเหล่านั้นเป็นผู้มีชื่อเสียง

²⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. มาตรา 34

คำว่า “ผู้มีชื่อเสียง” (The Celebrity) นั้น หมายถึง ผู้ยิ่งใหญ่ (Big man) ซึ่งเกิดจากผู้ที่มีความคุณสมบัติเหล่านี้ คือ ผู้ยิ่งใหญ่โดยชาติกำเนิด ผู้ที่ได้กระทำการอันยิ่งใหญ่ หรือผู้ที่ได้รับความเชื่อถือศรัทธาอย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้เป็นเพียงแนวคิดในอดีตเท่านั้นซึ่งในปัจจุบันแนวคิดของมนุษย์ได้มีความคิดที่เปลี่ยนไป โดยมองว่า “ผู้มีชื่อเสียง” มาจากการเป็นผู้ที่ถูกกระทำให้เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนโดยสื่อมวลชน ซึ่งสื่อมวลชนเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในสังคม และสร้างควมมีชื่อเสียงด้วยการทำธุรกิจการโฆษณา หรือการสร้างภาพลักษณ์เป็นสำคัญ

ตามแนวคิดของ Daniel J. Boorstin ได้มีการแบ่งลักษณะของผู้ที่มีชื่อเสียงได้ ดังนี้

คนที่มีชื่อเสียงจากการเป็นผู้ยิ่งใหญ่หรือวีรบุรุษ (Hero) หมายถึง คนที่มีอำนาจที่เกิดขึ้นโดยความสามารถจากการกระทำของตัวเอง จนทำให้เกิดการยอมรับนับถือจากบุคคลอื่น การมีชื่อเสียงในลักษณะเช่นนี้จะต้องเป็นผู้ที่กระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ยิ่งใหญ่ เช่น นักรบ ผู้นำทางศาสนา หรือผู้ยิ่งใหญ่โดยการกำเนิดเป็นต้น

คนที่มีชื่อเสียงจากการเป็นคนดัง (Celebrity or Big name) ซึ่งชื่อเสียงดังกล่าวนี้ จากการได้รับการเผยแพร่โดยสื่อมวลชน ซึ่งในปัจจุบันสื่อมวลชนเป็นผู้ที่เข้าถึงกลุ่มผู้รับสารได้เป็นวงกว้าง ในการสร้างชื่อเสียงในลักษณะเช่นนี้ สามารถเกิดขึ้นได้ง่าย และสามารถเกิดขึ้นได้ทุกวัน ความมีชื่อเสียงดังกล่าวจึงหมายถึง การเป็นที่รู้จักของผู้อื่นในทางที่ดี เป็นที่น่าชื่นชม และทำให้ผู้ได้รับรู้เกิดความนิยมชมชอบ แต่การเป็นผู้มีชื่อเสียงนั้น ไม่ได้หมายความว่ารวมถึงผู้ที่ถูกเสนอข่าวในทางลบ ถึงแม้ว่าบุคคลดังกล่าวนั้นจะเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปจะถือว่าเป็นผู้ที่ถูกเสนอเรื่องราวในลักษณะที่เป็นเรื่องฉาวโฉ่ ซึ่งไม่ใช่ผู้ที่มีชื่อเสียงนั่นเอง²¹

ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ โดยในปัจจุบันคนที่มีความยิ่งใหญ่ไม่ได้อาศัยความจะต้องมาจากเหตุการณ์ที่สำคัญที่ทำให้เกิดวีรบุรุษเสมอไป ซึ่งในปัจจุบันวีรบุรุษนั้นสามารถถูกสร้างให้เป็นวีรบุรุษได้ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ด้วยกันเอง และในปัจจุบันนั้นวีรบุรุษนั้นไม่ได้ถูกกล่าวขานว่าเป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่อีกต่อไป แต่ได้กลายมาเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงแทน

Black’s Law Dictionary ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับบุคคลสาธารณะไว้ดังนี้

บุคคลสาธารณะ (public figure) คือคนที่เป็นที่รู้จัก หรือคนที่มีเจตนาจะเข้าไปอยู่ในการโต้เถียงของสาธารณะ

บุคคลสาธารณะโดยสภาพ (all-purpose public figure) คือ คนที่มีชื่อเสียงแพร่หลายหรือเป็นที่รู้จัก ในทุกวัตถุประสงค์ และในทุกความหมาย เช่น คนที่มีอำนาจในการจูงใจได้อย่างดี

²¹ จุฑาทัก จันทรนคร. (2558). *การสื่อสารเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลสาธารณะที่มีการข้ามลักษณะทางกายภาพ*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า29-30.

และเป็นผู้มีอิทธิพล ซึ่งบุคคลเหล่านี้อาจเป็นบุคคลสาธารณะโดยสภาพได้ ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะจงใจให้เป็นหรือไม่ก็ตาม

บุคคลสาธารณะภายใต้สภาวะวิสัย (limited-purpose figure) คือ บุคคลที่อยู่ในหัวข้อสนทนาพิเศษของสาธารณะชน หรือ เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงโดยเป็นที่รู้จักในเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือข้อนั้นๆ เท่านั้น

Cambridge Advanced Learner's Dictionary ได้ให้นิยามว่า “บุคคลสาธารณะ หมายถึง บุคคลที่มีชื่อเสียงอันเนื่องมาจากกิจการที่เขาได้กระทำลงไป ซึ่ง ได้มีการเขียนลงในหนังสือพิมพ์และนิตยสาร หรือถูกกล่าวถึงอยู่บ่อยครั้ง ตามหน้าจอโทรทัศน์ หรือวิทยุกระจายเสียง”²²

รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ นักวิชาการด้านกฎหมายอาญา ได้ให้นิยามไว้ว่า “บุคคลสาธารณะ คือ บุคคลที่ได้เสนอตัวต่อประชาชน (Public figure) ย่อมอยู่ในวิสัยที่ประชาชนจะติชมด้วยความเป็นธรรมดาได้ เพราะการทำงานของบุคคลเหล่านี้มีผลต่อสาธารณะ จึงต้องยอมรับคำติชม (feedback) ดังกล่าวด้วย ยกตัวอย่างเช่น นักการเมือง หรือดาราดาราภาพยนตร์ เป็นต้น

ศาลไทยได้มีการให้ความหมายของ บุคคลสาธารณะ หมายถึง บุคคลที่ประชาชนและสื่อมวลชนให้ความสนใจติดตามพฤติกรรม และย่อมถูกวิพากษ์วิจารณ์ได้”²³

จากความหมายที่กล่าวไว้ข้างต้นพอสรุปได้ว่า บุคคลสาธารณะ หมายถึง บุคคลที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของบุคคลในสังคม จากการที่ได้ประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของส่วนรวม หรือเกิดจากสิ่งที่เขาได้กระทำขึ้นเป็นเรื่องที่ประชาชนทั่วไปให้ความสนใจ หรือนิยมชมชอบ ซึ่งบุคคลสาธารณะนั้น จะมีอยู่ในแวดวงต่างๆ เช่น ในทางการเมืองการปกครอง ในแวดวงบันเทิง ในแวดวงธุรกิจการค้า แวดวงกีฬา เป็นต้น

2.4.2 สิทธิส่วนตัวของบุคคลสาธารณะ

สิทธิส่วนบุคคลเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ได้ติดตัวมนุษย์มีมาตั้งแต่กำเนิด และยังมีการรับรองโดยปณิญาสากลว่าสิทธิมนุษยชน และตามกติกาข้อตกลงระหว่างประเทศ ทำให้สิทธิส่วนตัวนั้นมีความชัดเจนมากขึ้น เมื่อพิจารณาหลักการสิทธิส่วนบุคคลที่ได้กล่าวตอนต้นแล้วว่าเป็นสิทธิของบุคคลที่ไม่สามารถมีผู้ใดมาแทรกแซงแทรกได้ เมื่อเราศึกษาถึงความหมายของบุคคลสาธารณะ จะทำให้เห็นว่าก่อนที่จะมาเป็นบุคคลสาธารณะ บุคคลดังกล่าวก็เป็นบุคคลธรรมดาคนหนึ่ง บุคคลสาธารณะนั้นก็ย่อมได้รับความคุ้มครองในเรื่องสิทธิส่วนตัวด้วยเช่นกัน ซึ่งการคุ้มครอง

²² พิสิษฐ์ วงศ์ธีรธนา. (2552). *ความรับผิดชอบทางอาญาฐานหมิ่นประมาทที่กระทำต่อบุคคลสาธารณะในแวดวงการเมืองการปกครองและระบบราชการ*. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา, คณะนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 51.

²³ คำพิพากษาฎีกาที่ 3553/2550

สิทธิส่วนตัวของบุคคลสาธารณะจะต้องเป็นเรื่องส่วนตัวโดยแท้ ไม่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ของส่วนรวมแต่อย่างใด ดังนั้นสิทธิส่วนตัวของบุคคลสาธารณะจะต้องพิจารณาในเรื่องของการใช้ชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่เขาได้แสดงออกมาด้วย เมื่อได้ชื่อว่าเป็นบุคคลสาธารณะแล้วนั้น แต่บุคคลสาธารณะก็ยังเป็นบุคคลธรรมดาด้วยในเวลาเดียวกันด้วยเช่นกัน ตามสภาพของบุคคลสาธารณะย่อมเป็นสิ่งที่ประชาชนสนใจในการดำเนินชีวิตของบุคคลสาธารณะ ดังนั้นในการที่เราอยากทราบเรื่องราวชีวิตของบุคคลสาธารณะเราจะต้องพิจารณาด้วยว่าสิ่งใดคือสิ่งที่เขาต้องการ หรือยินยอมให้เปิดเผยสู่สังคม หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่บุคคลสาธารณะไม่ต้องการให้มีการเปิดเผย โดยอาศัยความรู้ตีพื้นฐานของปฏุชนทั่วไปเป็นหลักในการใช้พิจารณา

2.4.3 ข้อยกเว้นสิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลสาธารณะ

สิทธิส่วนบุคคลเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ได้ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด และยังมีการรับรองโดยปฎิญาสากล่าวสิทธิมนุษยชน และตามกติกาข้อตกลงระหว่างประเทศ ทำให้สิทธิส่วนตัวนั้นมีความชัดเจนมากขึ้น ถึงแม้ว่าจะมีการรับรองสิทธิส่วนตัว แต่ในการรับรองนั้นก็มิในเรื่องข้อยกเว้นในเรื่องของสิทธิส่วนตัวด้วยเช่นกัน ในส่วนข้อยกเว้นนั้น จะต้องกรณีที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวม เกี่ยวกับสาธารณะประโยชน์ หรือเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งรัฐ

ซึ่งในกรณีที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้กลายเป็นบุคคลสาธารณะ โดยการนำเสนอข่าวสารของบุคคลดังกล่าว ที่เกี่ยวกับสาธารณะประโยชน์อันชอบธรรมไม่อาจมีสิทธิส่วนตัวได้ เช่น ดารา ภาพยนตร์ นักร้อง นักกีฬา นักการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นต้น แต่บุคคลเหล่านี้ก็ใช้ว่าไม่มีสิทธิส่วนตัวอย่างเด็ดขาด ในกรณีของบุคคลสาธารณะนี้ย่อมจะต้องมีขอบเขตอันสมควรในการที่จะต้องพิจารณาไปด้วยกันคือ ในการเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสารจะต้องพิจารณาถึงหลักความจำเป็น หรือตามสมควร ในเรื่องนั้นๆ ในการเผยแพร่นั้นก็ต้องมีขอบเขตไม่ใช้ว่าจะนำเรื่องของบุคคลสาธารณะมาเผยแพร่ได้ทุกเรื่องตลอดเวลา²⁴

ดังนั้นในเรื่องการดำเนินชีวิตของบุคคลสาธารณะนั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนในสังคมให้ความสนใจในตัวบุคคลสาธารณะนั้น ซึ่งในการนำเสนอ หรือเผยแพร่ข้อมูลในมุมต่างของบุคคลสาธารณะก็จำเป็นต้องมีขอบเขตในการเผยแพร่ข้อมูลเหล่านั้น เพราะว่าบุคคลสาธารณะนั้นก็มิสิทธิของบุคคลธรรมดาด้วยเช่นกัน ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารของบุคคลสาธารณะย่อมมีพื้นที่ส่วนตัวที่ตนไม่ยอมให้มีการเปิดเผย เพราะเป็นเรื่องส่วนตัว ในการนำเสนอข่าวสารข้อมูลนั้นควรใช้หลักความจำเป็น หรือหลักสมควรกว่าเหตุ แต่ถ้าข้อมูลที่นำเสนอเป็นเพื่อประโยชน์ของสังคม หรือความมั่นคงของรัฐ ข้อมูลส่วนตัวของบุคคลสาธารณะก็สามารถนำเสนอได้ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้

²⁴ ทิพาพร นะมาตร์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 9. หน้า 32-34.

2.5 จริยธรรมวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ

2.5.1 จริยธรรมวิชาชีพ

คำว่า จริยธรรมวิชาชีพ ไม่ได้มีการให้นิยามความหมายไว้โดยเฉพาะ การที่จะศึกษาทำความเข้าใจจึงจำเป็นต้องศึกษาแยกระหว่างคำว่า จริยธรรม (ethics) และคำว่า วิชาชีพ (profession)

คำว่า จริยธรรม (ethics) มาจากคำในภาษากรีกว่า ethos ซึ่ง หมายถึงบุคลิกภาพ หรือสิ่งที่คนตีประพฤติปฏิบัติเพื่อจะได้มีบุคลิกภาพที่ดี แต่โดยทั่วไปแล้ว จริยธรรมจะมีพื้นฐานทางด้านปรัชญาที่ว่าด้วยการตัดสินใจของมนุษย์ที่จะเลือกระหว่างความดี กับความชั่ว คำว่า ศีลธรรม (Morality) มาจากภาษาละตินว่า mores ซึ่งหมายถึงวิธีการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์ ดังนั้น morality จึงมีความหมายถึงประเพณีปฏิบัติที่สังคมให้ความยอมรับ หรือหมายถึงการปรับใช้จริยธรรมในชีวิตจริงนั่นเอง

อาจจะกล่าวถึงความแตกต่างระหว่าง ethics กับ morality ได้ว่า ethics หมายถึงพฤติกรรมที่สร้างขึ้นจากส่วนสมอง ส่วนศีลธรรม หมายถึงพฤติกรรมที่สร้างขึ้นจากใจที่เคารพบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งที่ตนยกย่อง หรือหมายถึงพฤติกรรมต่างๆ ที่ตนสร้างขึ้นตามธรรมเนียมประเพณีนั้นๆ และ ethics นั้นยังหมายถึงพฤติกรรมที่ผ่านการคิดในเชิงศีลธรรมหรือปรัชญา เช่น การขบคิดปัญหาทางศีลธรรม หรือการตัดสินใจปัญหาที่เกี่ยวข้องด้วยศีลธรรม เกี่ยวเนื่องกับพันธกรณีอันเราพึงปฏิบัติต่อสังคม หรือต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เป็นสิ่งที่ควรจะต้องกระทำเพื่อให้โลกนี้ดีขึ้น จริยธรรมนำมาซึ่งหลักปฏิบัติที่ใครจะนำไปประพฤติตามก็ได้หรือไม่ประพฤติก็ได้ แตกต่างจากกฎหมายที่ใครไม่ประพฤติตามก็จะถูกลงโทษ²⁵

แบล็ค สตีล และบาร์นีย์ กล่าวไว้ว่า คำว่า (ethics) มาจากคำว่า (ethos) ในภาษากรีก หมายถึงคุณลักษณะของบุคคล หรือลักษณะการกระทำของเขาที่ทำให้เขาเป็นคนดี จริยธรรมเป็นปรัชญาแขนงหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการคิดเชิงศีลธรรม หรือคิดปัญหาทางศีลธรรม หรือตัดสินใจเชิงศีลธรรมเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ “ต้องทำ (เพราะเป็นหน้าที่)” หรือ “ควรทำ” เรามีพันธะอย่างไรหรือไม่ต่อเพื่อนมนุษย์ เราควรจะทำอย่างไรเพื่อให้โลกนี้ดีขึ้น นี่คือนสิ่งที่เราเรียกว่า “ปฏิบัติการเชิงจริยธรรม”(Doing Ethics)

แบล็ค สตีล และบาร์นีย์ ยังกล่าวต่อไปว่า Doing Ethics เป็นศิลปะในการคิดอย่างมีเหตุผล มันคือ “ศิลปะ” และ “ทักษะ” ที่เทียบได้กับงานเขียนชั้นเลิศ การถ่ายภาพยอดเยี่ยม เป็นสิ่งที่ต้องศึกษาเรียนรู้ และต้องผ่านการพัฒนา ปฏิบัติการเชิงจริยธรรม คือการคิดอย่างมีเหตุผล มีหลักการ

²⁵ ศาสตราจารย์ กิตติคุณ สุกัญญา. (2558). *จริยธรรมสื่อ (Media Ethics): เรื่อง หลักจริยธรรมของสื่อมวลชน*.

และมีความคงเส้นคงวาไม่บิดผันไปได้ง่ายๆ ปฏิบัติการเชิงจริยธรรมของสื่อมวลชนก็คือการที่เขาสามารถรักษาหน้าที่ของการเสนอความจริงไว้ได้ และในขณะที่เดียวกันก็ส่งผลร้ายต่อแหล่งข่าวหรือผู้บริโภคให้น้อยที่สุด เมื่อเป็นเช่นนี้ ปฏิบัติการทางจริยธรรมจึงเป็นความรับผิดชอบของบุคคลเป็น “วารสารศาสตร์ ยอดเยี่ยม” ที่ทุกคนต้องปฏิบัติ ซึ่งในการกระทำเช่นนั้นทำให้เขาสร้างคุณูปการอันใหญ่หลวงแก่สังคม และเนื่องจากวิถีคิด และตัดสินใจของคนไม่เหมือนกันจึงไม่มีคำตอบใดเป็นที่สุด และทำให้กระบวนการทางจริยธรรมเป็นกระบวนการที่ไม่มีวันจบ จริยธรรมมีความหมายที่ผูกพันกับกรอบทางศาสนา การเมือง และสังคม โดยการชั่งของใจ และสมองที่ผูกพันกับกรอบดังกล่าว และเนื่องจากเป็นการทำงานของใจและสมองซึ่ง แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ดังนั้นจึงมีผู้กล่าวว่า “รากฐานของจริยธรรมไม่สามารถเขียนออกมาเป็นภาษามนุษย์ได้”

ในทัศนะของ เบลชีและแซควิค จริยธรรมไม่ใช่เป็นแต่เพียงหลักจรรยาบรรณ (codes of conduct) ไม่ใช่เป็นแต่เพียงบทบัญญัติ หรือประกาศิตให้คนทำตาม แต่จริยธรรมเป็นเรื่องของหลักการที่จะช่วยชี้ว่าพฤติกรรมอันใดถูก พฤติกรรมอันใดผิด หลักการเหล่านี้มีรากฐานอยู่บนทฤษฎี ซึ่งผู้ใช้อาจนำไปประยุกต์ใช้ด้วยมโนสำนึกที่บริสุทธิ์ยุติธรรม จริยธรรมไม่ใช่กฎเกณฑ์ที่ตายตัวที่เราสามารถไปท่องจำเอาได้ แต่จริยธรรมเป็นเรื่องที่มนุษย์แสวงหา ได้เพียงเพื่อหาข้อยุติตามควรแก่กรณี เป็นเช่นนี้ไปไม่มีที่สิ้นสุด การคิดด้วยเหตุผล และการโต้แย้งแบบประชาธิปไตยเป็นจุดที่สร้างความแตกต่างระหว่างหลักจริยธรรม กับกฎที่ถูกบังคับใช้แบบตายตัว²⁶

อริสโตเติล (Aristotle) ได้มีการวางหลักจริยธรรมสำหรับชีวิตมนุษย์ไว้ดังนี้

ชีวิตที่ดีของมนุษย์ย่อมต้องดำเนินไปตามเหตุผล ทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ ยุติธรรม รู้จักยังคิด มีสุขภาพดี อารมณ์ดี การดำเนินชีวิตควรปฏิบัติตามทางสายกลาง ในการปรับตัวของชีวิตมี 3 ระดับ คือ ชีวิตในประจำวัน ชีวิตที่เป็นไปตามสังคม และชีวิตที่สงบ ซึ่งสิ่งที่มีมนุษย์เรียกว่าเป็นความดีมีด้วยกัน 3 ประการ

ประการแรก ความดีภายนอก ได้แก่ เกียรติยศ ชื่อเสียง เป็นต้น

ประการที่สอง ความดีทางวิญญาณ ได้แก่ คุณธรรม ความสุข สติปัญญา เป็นต้น

ประการสุดท้าย ได้แก่ สุขภาพร่างกายดี แข็งแรง ปราศจากโรคภัย เป็นต้น²⁷

สุภา ศิริมานนท์ ได้ให้ความหมายจริยธรรม (Morality) หมายถึง สิ่งที่เป็นคุณ หรือสังคมยึดถือเป็นเครื่องมือช่วยตัดสินใจ และกำหนดการกระทำของตนเอง จากความหมายที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า คุณธรรม จริยธรรม เป็นคุณลักษณะเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตน ตลอดจนการคิด

²⁶ ศาสตราจารย์ กิตติคุณ สุภัญญา. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 25. หน้า 8.

²⁷ ร.ศ. สมคิด บางโม. (2551). *กฎหมายและจริยธรรมสื่อมวลชน*. กรุงเทพฯ: เอส เค บุ๊คส์. หน้า 146.

ในทางที่ถูกต้อง ดึงามมีคุณประโยชน์ทั้งตนเอง และผู้อื่น สามารถควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติ และการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข²⁸

คำว่าวิชาชีพ (profession) นั้นแต่เดิมเรียกว่า อาชีพปฏิญาณ ซึ่งเป็นคำศัพท์ที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ ได้ทรงบัญญัติขึ้น โดยทรงให้นิยาม คำว่า profession ว่าปฏิญาณ เนื่องจากทรงเห็นว่าสภาพอันแท้จริงแห่งวิชาชีพก็ คือ อาชีพปฏิญาณ หรือการปฏิญาณตนต่อสรรพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะประกอบอาชีพตามธรรมเนียมซึ่งมีวางไว้เป็นบรรทัดฐาน การอธิษฐานหรือปฏิญาณตนไว้ให้แก่การอาชีพหรือวิชาชีพของตน เป็นปัจจัยอันสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งควรจะอยู่ ในความรู้สึกนึกคิดของคน²⁹

ศาสตราจารย์ ดร.ปรีดี เกษมทรัพย์ อธิบายว่า วิชาชีพ (profession) คือ การประกาศปฏิญาณอุทิศตน ซึ่งไม่ได้หมายความถึง อาชีพในแง่การทำมาหากินแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่มีความหมายในแง่ที่ว่า เป็นงานที่คนอุทิศตนไปตลอดชีวิต เป็นอาชีพที่มีลักษณะเป็นผู้มีความรู้ชั้นสูงที่จะต้องผ่านการศึกษอบรมเป็นเวลาหลายปี และมีขนบธรรมเนียม จรรยาบรรณของหมู่คณะ โดยเฉพาะ และ หมู่คณะ วิชาชีพนั้นๆ จะคอยสอดส่องดูแลสวัสดิภาพของเขาให้อยู่ในกรอบของขนบธรรมเนียมของวิชาชีพนั้นๆ³⁰

คำว่า "profession" ที่แปลว่า "วิชาชีพ" นี้ได้รับการแปลความหมายในพจนานุกรม Oxford Advanced Learner's Dictionary ไว้ดังนี้ "profession: paid occupation especially one that requires advanced education and training" ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยว่า "วิชาชีพ หมายถึง อาชีพที่ได้รับค่าตอบแทน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องเป็นอาชีพที่ต้องการศึกษา และการฝึกอบรมในระดับสูง"

คำว่าจริยธรรมวิชาชีพ (Professional Ethics) จึงหมายถึง แนวทางและข้อที่พึงประพฤติปฏิบัติรวมไปถึงข้อห้ามสำหรับผู้ประกอบวิชาชีพต่างๆ เพื่อมิให้วิชาชีพนั้นๆ ต้องเสื่อมเสีย โดยการทำงานใดที่จะถือว่าเป็นวิชาชีพได้นั้น จึงต้องมีองค์ประกอบด้วยกัน 3 ประการดังนี้

ประการแรก เป็นอาชีพในแง่ที่เป็นการทำงาน ที่มีการอุทิศตนทำไปตลอดชีวิต

ประการที่สอง การงานนั้นต้องได้รับการสั่งสอนอบรมที่เป็นวิชาชีพชั้นสูงที่ต้องอบรมกันเป็นเวลานานหลายปี

²⁸ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุปผา บุญสมสุข. (2558). *จริยธรรมสื่อ (Media Ethics): เรื่องคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพสื่อสารมวลชน*. หน้า 99.

²⁹ กฤษฎา แสงเจริญทรัพย์ และรองศาสตราจารย์ ดร. เชษฐ รัชดาพรธนาธิกุล. เรื่อง จริยธรรมวิชาชีพ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*, ปีที่ 6(1). หน้า 9.

³⁰ กฤษฎา แสงเจริญทรัพย์ และรองศาสตราจารย์ ดร. เชษฐ รัชดาพรธนาธิกุล อังแล้วเชิงอรธที่ 29. หน้า 10

ประการสุดท้าย ผู้ทำงานประเภทนี้ จะมีชุมชน หรือหมู่คณะที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สำคัญในจรรยาบรรณ เกียรติยศ และศักดิ์ศรีของวิชาชีพของตน และมีองค์กร หรือกระบวนการเพื่อสอดส่องพิทักษ์รักษากฎขนบธรรมเนียม เกียรติยศ ศักดิ์ศรี และวิชาชีพ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้นว่า ผู้ประกอบวิชาชีพต่างๆ ล้วนแล้วแต่เป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพของตนในระดับสูงมาแล้วทั้งสิ้น อีกทั้งงานในลักษณะดังกล่าวเป็นงาน ที่ผูกขาดในตัวเอง ซึ่งหากผู้ประกอบวิชาชีพจะอาศัยโอกาสในการที่ตนมีความชำนาญมากกว่าผู้อื่น กระทำการเอารัดเอาเปรียบ หรือกระทำการอันเป็นการทุจริตต่อวิชาชีพของตน ก็ย่อมจะเป็นการ ยากที่จะหาพยานหลักฐานมายืนยันความผิด หรือยืนยันเจตนาในการกระทำความผิดของบุคคล เหล่านี้ได้ ดังนั้นผู้ประกอบวิชาชีพจึงจำเป็นต้องเข้ารับการฝึกอบรมจิตใจเพื่อให้เกิดอุดมการณ์ ในการรับใช้ส่วนรวม รวมทั้งมีข้อกำหนดทางด้านจริยธรรมในวิชาชีพนั้นๆ เพื่อควบคุมความ ประพฤติ และเพื่อมิให้ผู้ประกอบวิชาชีพมุ่งหาประโยชน์ใส่ตน โดยไม่ได้คำนึงถึงผลเสียที่จะ เกิดขึ้นแก่ส่วนรวม

ในวงการวิชาชีพสื่อมวลชนไทยได้มีข้อกำหนดคุณธรรม จริยธรรม เพื่อเป็นแนวทาง ในการปฏิบัติตนใน 4 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่หนึ่ง ข้อกำหนดคุณธรรม จริยธรรมตามประเภทสื่อ เช่น จริยธรรม หนังสือพิมพ์ จริยธรรมวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ จริยธรรมสื่อออนไลน์ เป็นต้น

ลักษณะที่สอง ข้อกำหนดคุณธรรม จริยธรรมผู้ประกอบวิชาชีพสื่อ เช่น ผู้ประกอบ วิชาชีพหนังสือพิมพ์ผู้ปฏิบัติงานหนังสือพิมพ์ผู้ประกอบวิชาชีพข่าว ผู้ปฏิบัติงานข่าว วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์นักโฆษณา นักประชาสัมพันธ์ ผู้ผลิตรายการ เป็นต้น

ลักษณะที่สาม ข้อกำหนดคุณธรรม จริยธรรมขององค์กรสื่อ เช่น จริยธรรม และ จรรยาบรรณการประกอบวิชาชีพข่าว บริษัท อสมท จำกัด (มหาชน) ข้อบังคับองค์การกระจายเสียง และแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (สสท.) TPBS ว่าด้วยจริยธรรมของ วิชาชีพเกี่ยวกับการ ผลิต และการเผยแพร่รายการ เป็นต้น

ลักษณะที่สี่ ข้อกำหนดคุณธรรม จริยธรรมของสภาวิชาชีพสื่อ สมาคมวิชาชีพสื่อ เช่น สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ สภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย สมาคมนักข่าว นักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย สมาคมโฆษณาแห่งประเทศไทย มาตรฐานวิชาชีพการ ประชาสัมพันธ์สมาคมการประชาสัมพันธ์แห่งสหรัฐอเมริกา (PublicRelation Society of America) เป็นต้น

เมื่อพิจารณาในแง่ของเนื้อหาของจริยธรรมวิชาชีพ จะเห็นได้ว่า เป็นกฎเกณฑ์ที่ออกมาใช้บังคับในกลุ่มผู้ประกอบการวิชาชีพนั้นๆ ซึ่งถือเป็นข้อปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับทางวิชาการ ในพิจารณาของจริยธรรมวิชาชีพนั้นมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

จริยธรรมวิชาชีพ นั้นไม่มีสภาพเป็นข้อบังคับที่ร่างขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร และมีผลใช้บังคับระหว่างสมาชิกในองค์กรวิชาชีพ ซึ่งอาจเกิดจากจารีตประเพณี และแนวปฏิบัติที่ดำเนินกันมาของวิชาชีพนั้น โดยอาจเห็นได้จากการรวบรวมจริยธรรมของวิชาชีพต่างๆ โดยคำรายนักวิชาการทางสาขาวิชาชีพนั้นๆ ในเชิงกฎหมายแล้ว จริยธรรมทางวิชาชีพลักษณะนี้ โดยทั่วไปแล้วไม่มีผลบังคับ อีกทั้งไม่มีความแน่นอนชัดเจน เนื่องจากมีเนื้อหาที่แตกต่างกันไปตามการรวบรวมของนักวิชาการต่างๆ

จริยธรรมวิชาชีพมีลักษณะเป็นข้อบังคับที่ร่างขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร และมีผลใช้บังคับระหว่างสมาชิกในองค์กรวิชาชีพนั้นๆ รวมถึงอาจมีการกำหนดกระบวนการพิจารณาเรื่องราวร้องทุกข์ เมื่อมีการทำผิดจริยธรรมวิชาชีพนั้นๆ เช่น ธรรมนูญสภาวิชาชีพข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย พ.ศ. 2552 ข้อบังคับว่าด้วยจริยธรรมแห่งวิชาชีพหนังสือพิมพ์ พ.ศ. 2541 ดังจะกล่าวต่อไปว่า ถึงแม้ว่าผลบังคับของข้อบังคับลักษณะนี้ จะมีระดับที่แตกต่างจากผลบังคับทางกฎหมาย แต่ก็มีสภาพบังคับกับบรรดาสมาชิกขององค์กรวิชาชีพนั้นๆ

จริยธรรมวิชาชีพ ไม่ว่าจะเป็นของสื่อมวลชน หรือวิชาชีพต่างๆ ต้องยึดหลักคุณธรรม หรือคุณความดีเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพทั้งนายจ้าง และลูกจ้าง ซึ่งจริยธรรมมีองค์ประกอบดังนี้

ความซื่อสัตย์ หมายถึง การดำเนินการอย่างตรงไปตรงมา ตรงต่อความเป็นจริง เช่น ซื่อสัตย์ต่อองค์กร ซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ซื่อสัตย์ต่อแหล่งข่าว รายงานข่าว หรือเสนอข้อมูลตามความเป็นจริง ไม่มีการแต่งเติมข่าวสารข้อมูล หรือสร้างข่าวขึ้นมาด้วยตนเอง ไม่ลอกเลียนบทความของผู้อื่น ซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ เป็นต้น

ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติอย่างละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลจากการกระทำของตน รับผิดชอบต่อการเสนอข่าว ไม่ใส่ความผู้อื่น ผลิตสิ่งพิมพ์ หรืองานที่มีคุณภาพ ไม่ประกอบอาชีพที่ทำให้สังคมเสื่อม และไม่เสนอข่าวที่เป็นภัยต่อสังคม ความรับผิดชอบเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับผู้ประกอบอาชีพสื่อมวลชน ถ้าหากเป็นเจ้าของ หรือนายทุนขององค์กรการสื่อสารมวลชน ต้องดูแลความทุกข์ความสุขของพนักงานให้ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง

ความเสียสละ หมายถึง การละทิ้งความเห็นแก่ตัว การแบ่งปันให้ผู้อื่น เช่นการเสียสละให้แก่องค์กร ให้แก่ประเทศชาติตามโอกาส ติดตามเจาะข่าวการ โกงกินแม้จะรู้ว่าอันตราย

ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงธรรม ตรงต่อความเป็นจริง ไม่ลำเอียง ไม่โจมตีรัฐบาล หรือฝ่ายตรงข้ามโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ไม่เสนอข่าวสารข้อมูลด้วยความลำเอียง วิพากษ์วิจารณ์ด้วยความเป็นธรรม และไม่กลั่นแกล้งทำลายคู่แข่ง

ความอดทน หมายถึง ความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะทำ หรือไม่ทำอย่างเข้มแข็ง อดกลั้นต่อผลประโยชน์ที่ไม่ถูกต้อง ขยันขันแข็งในการทำงาน เกะติคข่าวด้วยความอดทน อดทนต่อการถูกกลั่นแกล้ง อดทนต่อการแสวงหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ความกตัญญู หมายถึง ความสำนึกคุณในการอุปการะช่วยเหลือของผู้อื่นที่มีต่อเรา เช่น เห็นคุณค่าของลูกจ้างที่ทำงานมานาน เห็นคุณค่าของแหล่งข่าว และผลิตผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นต้น³¹

2.5.2 จรรยาบรรณวิชาชีพ

จรรยาบรรณ (Codes of Conduct) หมายถึง ประมวลความประพฤติที่ผู้ประกอบอาชีพการทำงาน แต่ละอย่างกำหนดขึ้นมาเพื่อรักษา และส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง และฐานะของสมาชิกอาจเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้³²

จรรยาบรรณวิชาชีพ (Professional Ethics) หมายถึง ประมวลมาตรฐานความประพฤติที่ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องประพฤติปฏิบัติเป็นแนวทางให้ผู้ประกอบวิชาชีพปฏิบัติตนอย่างถูกต้องใช้ในวงการผู้ประกอบวิชาชีพต่างๆ เช่น แพทย์ วิศวกรสถาปนิก รวมถึงวิชาชีพสื่อมวลชนด้วย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อประสิทธิผลประสิทธิภาพในการประกอบวิชาชีพนั้นๆ และเพื่อธำรงไว้ซึ่งเกียรติ และศักดิ์ศรีของผู้ประกอบวิชาชีพซึ่งมีมโนธรรม หรือจิตสำนึก (Conscience) และมีมาตรการบังคับในทางการประกอบวิชาชีพ (Professional Sanction) เป็นมาตรการแก้ไข (Correction) เช่นว่า กล่าวตักเตือน หรือสั่งให้ได้รับการพัฒนา หรือนำไปประกอบการพิจารณาในการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต่างๆ หรือการปรับเงินเดือน เป็นต้น ก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการให้บริการ และช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพตระหนักในความสำคัญของวิชาชีพตน และให้ผู้รับบริการรับรู้และเข้าใจ โดยที่ข้อบัญญัตินั้นอาจจะเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือบอกกล่าวด้วยวาจาในสังคมวิชาชีพนั้นก็ได้

จรรยาบรรณวิชาชีพสื่อมวลชน หมายถึง ประมวลมาตรฐานความประพฤติซึ่งตราไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเปรียบเสมือนธรรมนูญแห่งความประพฤติปฏิบัติอันดีงามซึ่งคนในสายวิชาชีพสื่อมวลชนจะยึดเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อแสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนมีความรับผิดชอบต่อดังคม จริยธรรม จรรยาบรรณเป็นเรื่องของความสมัครใจ ผู้ประกอบอาชีพที่มีจรรยาบรรณต้อง

³¹ ร.ศ. สมคิด บางโม. อ่างแล้วเชิงจรรยาที่ 27. หน้า 138.

³² พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พ.ศ. 2554

อาศัยการพิจารณาจากส่วนลึกของจิตใจ คิดตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกที่จะกระทำอย่างไรอย่างหนึ่งว่าจะเลือกพิจารณาจากอะไรทำไมจึงเลือกที่จะกระทำในสิ่งนั้น³³

2.6 องค์กรที่อำนาจในการควบคุมวิชาชีพ

ปัจจุบันนี้มีองค์กรที่มีหน้าในการกำกับดูแลในวิชาชีพในด้านต่างๆ ซึ่งในปัจจุบันนี้ได้มีการออกพระราชบัญญัติออกมาจัดตั้งองค์กรวิชาชีพต่างๆ ให้มีอำนาจในการกำหนดจริยธรรมหรือจรรยาบรรณของวิชาชีพ ซึ่งในการกำหนดจริยธรรมหรือจรรยาบรรณของวิชาชีพจะมีผลทางกฎหมายที่ผู้ประกอบอาชีพจะต้องปฏิบัติตามจริยธรรม หรือจรรยาบรรณที่องค์กรดังกล่าวเป็นผู้กำหนดอย่างเคร่งครัด เช่นองค์กรดังต่อไปนี้

2.6.1 สถานายความในพระบรมราชูปถัมภ์

สืบเนื่องมาจากบทบัญญัติของพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2508 ที่ได้มีการจำกัดสิทธิของทนายความ และเกิดผลกระทบต่อทนายความชั้นสอง รวมไปถึงประชาชนต่างๆ ที่มีความต้องการความรู้ความสามารถของทนายความชั้นสอง จึงได้ก่อตั้งสถาบันของทนายความเพื่อทำหน้าที่ในการควบคุมการประกอบวิชาชีพของทนายความเอง เช่นเดียวกันกับนานาประเทศ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2517 นายมารุต บุญนาค นายกสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติทนายความเพื่อก่อตั้ง “สถานายความ” เข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2528 ในที่ประชุมวุฒิสภาในการประชุมครั้งที่ 11/2528 ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัติทนายความ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2528 โดยประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา ทำให้พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 จึงมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2528 เป็นต้นมาจนปัจจุบัน³⁴

³³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุปผา บุญสมสุข. (2558). *จริยธรรมสื่อ (Media Ethics), เรื่องคุณธรรม จริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อสารมวลชน*. หน้า 100.

³⁴ สถานายความในพระบรมราชูปถัมภ์. (ม.ป.ป.). *ประวัติความเป็นมา*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: <https://www.lawyerscouncil.or.th/news/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A1%E0%B8%B2/> [2562, 1 กรกฎาคม].

พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ได้มีการให้คำนิยามศัพท์ที่สำคัญ และมีความหมายเป็นการเฉพาะของผู้เป็นทนายความไว้เช่น³⁵

ทนายความ หมายถึง ผู้ที่สภาทนายความได้รับจดทะเบียน และออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ

สมาชิก หมายถึง สมาชิกสภาทนายความ

ใบอนุญาต หมายถึง ใบอนุญาตให้เป็นทนายความ

สภานายกนั้น ได้ก่อตั้งขึ้นโดยมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 และในพระราชบัญญัตินี้ยังมีได้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของสภาทนายความ ไว้ดังนี้คือ³⁶

ประการที่หนึ่ง จดทะเบียน และออกใบอนุญาต

ประการที่สอง ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสภาทนายความ และตามอำนาจหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้

ซึ่งในพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ยังมีการกำหนดบทลงโทษของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ เช่น ภาคทัณฑ์ ห้ามทำการเป็นทนายความมีกำหนดไม่เกินสามปี หรือลบบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ

ด้วยอำนาจของสภาวิชาชีพนั้น ได้มีการออกข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ฉบับนี้เกิดขึ้นโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 27 (3) (จ) และมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มีเนื้อหาดังต่อไปนี้

ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ได้มีการกำหนดมรรยาทของทนายความไว้ ดังนี้

มรรยาทต่อศาลและในศาล ได้มีการบัญญัติไว้ใน หมวด 2 มรรยาทต่อศาล และในศาล ในข้อ 5 ถึงข้อ 8 โดยมีเนื้อหาดังนี้ เช่น ปฏิเสธค่าของของผู้พิพากษาให้เป็นทนายความ คู่มือนศาล คู่มือนผู้พิพากษา ทำหลักฐานเท็จ หรือเลี่ยมสอนให้พยานเบิกความเท็จ เป็นต้น³⁷

มรรยาทต่อตัวความ ได้มีการบัญญัติไว้ใน หมวด 3 มรรยาทต่อตัวความ ในข้อ 9 ถึงข้อ 15 โดยมีเนื้อหาดังนี้ เช่น ทำการชั่วร้ายให้มีการฟ้องร้องคดี ใช้กลอุบายเพื่อจูงใจเพื่อให้ได้ว่าความ ห้ามเปิดเผยความลับ ทอดทิ้งคดี หรือนื้อโกง ยักยอกเงินของลูกค้า เป็นต้น³⁸

³⁵ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528. มาตรา 4

³⁶ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528. มาตรา 8

³⁷ ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529. ข้อ 5 ถึงข้อ 8

³⁸ ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529. ข้อ 9 ถึงข้อ 15

มรรยาทต่อทนายความด้วยกัน ได้มีการบัญญัติไว้ใน หมวด 4 มรรยาทต่อทนายความด้วยกัน ในข้อ 16 ถึงข้อ 19 โดยมีเนื้อหา ดังนี้ เช่น กระทำการแย่งคดีจากทนายความคนอื่น โฆษณาชวนเชื่อ หรือประกอบอาชีพที่ฝ่าฝืนศีลธรรม เป็นต้น³⁹

2.6.2 แพทยสภา

ใน พ.ศ. 2509 ได้มีคณะกรรมการแพทยระดับบริหารเกิดขึ้นจากมติคณะรัฐมนตรี ประกอบด้วย อธิการบดีมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์เป็นประธานกรรมการ และมีกรรมการอื่นที่เป็นหัวหน้าส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแพทยอีกหลายท่าน คือประธานคณะกรรมการควบคุมการประกอบโรคศิลปะ (ปลัดกระทรวงสาธารณสุข) เลขาธิการนายทะเบียนคณะกรรมการควบคุมการประกอบโรคศิลปะ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ อธิบดีกรมอนามัย อธิบดีกรมการแพทย์ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่วนภูมิภาค กรรมการแพทย์ กรรมการฝ่ายแพทย์ใน ก.พ. เจ้ากรมแพทย์ทหารบก นายแพทย์ใหญ่ทหารเรือ เจ้ากรมแพทย์ทหารอากาศ หัวหน้ากองแพทย์กรมตำรวจ คณบดีคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล คณบดีคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ คณบดีคณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณบดีคณะสาธารณสุขศาสตร์ ผู้อำนวยการฝ่ายการสาธารณสุขเทศบาลนครกรุงเทพฯ นายกแพทยสมาคมฯ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยเป็นกรรมการ และเลขานุการ หัวหน้ากองกลางกระทรวงสาธารณสุข เป็นผู้ช่วยเลขานุการ นอกจากนี้ คณะกรรมการชุดนี้ยังมีคณะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขและปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นที่ปรึกษา การมีคณะกรรมการนี้ก็เพื่อให้มีการปฏิบัติงาน ประสานงาน และร่วมมือกันในการแพทย์ และในการประชุมคณะกรรมการแพทยระดับบริหารครั้งที่ 4/2509 เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2509 ที่ประชุมได้พิจารณาเรื่องสภาการแพทย์ และได้มีมติรับหลักการที่เห็นควรให้มีพระราชบัญญัติแพทยสภาขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะควบคุมมรรยาทของผู้ประกอบโรคศิลปะ และวัตถุประสงค์อื่นๆ⁴⁰

พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 ได้มีการให้คำนิยามศัพท์ที่สำคัญ และมีความหมายเป็นการเฉพาะของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมไว้เช่น

วิชาเวชกรรม หมายถึง วิชาที่กระทำต่อมนุษย์เกี่ยวกับการตรวจโรค การวินิจฉัยโรค การบำบัดโรค การป้องกันโรค การผดุงครรภ์ การปรับสายตาด้วยเลนส์สัมผัส การแทงเข็ม หรือฝังเข็มเพื่อบำบัดโรค หรือเพื่อระงับความรู้สึก และยังหมายถึงการกระทำทางศัลยกรรม การใช้รังสี

³⁹ ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529. ข้อ 16 ถึงข้อ 19

⁴⁰ แพทยสภา. (ม.ป.ป.). *ประวัติความเป็นมาของแพทยสภา*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:

<https://www.tmc.or.th/about.php> [2562, 1 กรกฎาคม].

การนิยดาหรือสสาร การสอดใส่วัตถุใดๆ เข้าไปในร่างกาย ทั้งนี้เพื่อการคุมกำเนิด การเสริมสวย หรือการบำรุงร่างกายด้วย

ผู้ประกอบอาชีพเวชกรรม หมายถึง บุคคลซึ่งได้ขึ้นทะเบียน และได้รับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบอาชีพเวชกรรมจากแพทยสภา

ใบอนุญาต หมายถึง ใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจากแพทยสภา

สมาชิก หมายถึง สมาชิกแพทยสภา⁴¹

แพทยสภานั้น ได้ตั้งขึ้น โดยมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 และในพระราชบัญญัตินี้ยังมีได้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของแพทยสภาดังนี้คือ⁴²

ประการที่หนึ่ง มีอำนาจในการขึ้นทะเบียน และออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม

ประการที่สอง มีอำนาจใจการสั่งพักใช้ใบอนุญาต หรือทำการเพิกถอนใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบการวิชาชีพเวชกรรม

ประการที่สาม มีอำนาจในการรับรองปริญญา ประกาศนียบัตรในวิชาชีพแพทยศาสตร์

ประการที่สี่ มีอำนาจในการรับรองหลักสูตรต่างๆ สำหรับการฝึกอบรมในวิชาเวชกรรมของสถานบันการแพทย์

ประการที่ห้า รับรองวิทยฐานะของสถาบันทางการแพทย์ที่ทำการอบรมตามประการที่สาม

ประการสุดท้าย มีอำนาจในการออกหนังสืออนุมัติ หรือวุฒิบัตรแสดงความรู้ความชำนาญในการประกอบอาชีพเวชกรรม

พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 ยังได้มีการควบคุมผู้ที่ประกอบวิชาชีพเวชกรรมไว้ด้วยเช่นกันคือ

ห้ามไม่ให้ผู้ใดประกอบวิชาชีพเวชกรรม หรือแสดงด้วยวิธีใดๆ ว่าพร้อมที่จะประกอบวิชาชีพเวชกรรมโดยไม่ได้เป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม เว้นแต่ การประกอบอาชีพเวชกรรมที่กระทำต่อตนเอง หรือช่วยเหลือเยียวยาผู้ป่วยตามศีลธรรม โดยไม่คิดค่าจ้างรางวัลเป็นต้น⁴³

ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมนั้นยังต้องรักษาหลักจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม ตามที่ได้กำหนดไว้โดยแพทยสภา

⁴¹ พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525. มาตรา 4

⁴² พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525. มาตรา 8

⁴³ พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525. มาตรา 26

พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 ยังมีการให้ความคุ้มครองผู้ที่ได้รับเสียหายจากการประพฤติดิจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรมของผู้ประกอบอาชีพเวชกรรม⁴⁴ และยังมีการกำหนดบทลงโทษของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม เช่น ว่ากล่าวตักเตือน ภาคทัณฑ์ พักการใช้ใบอนุญาตตามสมควรแต่ไม่เกิน 2 ปี หรือเพิกถอนใบอนุญาต⁴⁵

ด้วยอำนาจของสภาวิชาชีพนั้น ได้มีการออกข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2549 ฉบับนี้เกิดขึ้น โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 21 (3) (ข) แห่งพระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525 โดยบทบัญญัติในมาตรา 21 (3) (ข) มีเนื้อหา ดังนี้ จริยธรรมทั่วไปนั้น ได้มีการบัญญัติไว้ใน หมวดที่ 2 หลักทั่วไป ในข้อ 5 ถึงข้อ 7⁴⁶ โดยมีเนื้อโดยสรุปดังนี้ ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมต้องไม่กระทำการใดๆ ให้เป็นการเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ของวิชาชีพ และจะต้องไม่มีอคติใน เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา สังคม หรือลัทธิการเมือง และจะต้องเคารพกฎหมายของบ้านเมือง

จริยธรรมในการโฆษณาการประกอบวิชาชีพเวชกรรม ได้มีการบัญญัติไว้ใน หมวดที่ 3 การโฆษณาการประกอบวิชาชีพเวชกรรม ในข้อ 8 ถึงข้อ 14 โดยมีเนื้อหาสรุปดังนี้ ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมต้องไม่โฆษณา ใช้ จ้าง หรือยินยอมให้ผู้อื่นโฆษณาการประกอบวิชาชีพเวชกรรมความรู้ ความชำนาญในการประกอบวิชาเวชกรรมของตนเองหรือของผู้อื่น

จริยธรรมในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมนั้น ได้มีการบัญญัติไว้ใน หมวด 4 การประกอบอาชีพเวชกรรม ในข้อ 15 ถึงข้อ 29 โดยมีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้ ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องรักษามาตรฐานในระดับที่ดีที่สุด สถานการณ์ต่าง ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจะต้องไม่เรียกร้องสินจ้างหรือของรางวัลอื่นๆ นอกจากค่าบริการที่ควรได้รับ ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจะต้องไม่จูงใจ ชักชวน หลอกลวงให้มารับบริการจากตน และสิ่งสำคัญที่ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม คือการไม่เปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับของผู้ป่วย ไม่ปฏิเสธการช่วยเหลือผู้ที่อยู่ในระยะอันตรายจากการเจ็บป่วย และในการให้ความคิดเห็นจะต้องกระทำโดยสุจริต เป็นต้น⁴⁷

2.6.3 สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์

เป็นเพียงการรวมกลุ่มผู้ประกอบวิชาชีพทางการบัญชีเพียงกลุ่มเล็กๆ ได้รวมตัวกันก่อตั้งเป็นสมาคม โดยมีเจตนารมณ์แน่วแน่ในการสร้างความเป็นปึกแผ่น และพัฒนาวิชาชีพบัญชีของประเทศ ให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ และได้การดำเนินการผลักดันให้วิชาชีพบัญชีเป็นที่

⁴⁴ พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525. มาตรา 31

⁴⁵ พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2525. มาตรา 39

⁴⁶ ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2549. ข้อ 5 ถึงข้อ 7

⁴⁷ ข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2549. ข้อ 15 ถึงข้อ 29

ยอมรับของภาครัฐ เพื่อจะยกฐานะองค์กรทางวิชาชีพบัญชี ให้เป็นองค์กรอิสระที่สามารถกำกับดูแลตนเอง (Self Regulated Organization) เช่น สถาบันวิชาชีพบัญชีในต่างประเทศ ได้มีการเริ่มร่างกฎหมาย เพื่อที่จะทำให้วิชาชีพบัญชีได้รับการรับรองเรียกว่า “สภาวิชาชีพบัญชี” เพื่อเป็นหลักประกันว่า อาชีพการบัญชีได้จะรับการคุ้มครองจากกฎหมาย จึงได้มีการเสนอร่างดังกล่าวต่อรัฐบาล ซึ่งได้มีการพิจารณาแล้ว เห็นด้วยในหลักการที่จะส่งเสริมกิจการบัญชี แต่เนื่องจากเห็นว่าในขณะนั้น ยังไม่มีผู้รู้การบัญชีมากพอจะตั้งเป็นสภา จึงน่าจะเริ่มด้วยให้การศึกษาทางบัญชีแก่คนไทยให้มาก่อน

ต่อมาในปี พ.ศ.2496 ได้มีผู้สำเร็จวิชาการบัญชี จากมหาวิทยาลัยและสถาบันต่างๆ เป็นจำนวนมาก สมควรจะต้องมีกฎหมายควบคุม และส่งเสริมนักบัญชีและผู้สอบบัญชี และกำหนดคุณวุฒิ รวมทั้งคุณสมบัติของบุคคลดังกล่าวจึงได้มีการบัญญัติ พระราชบัญญัตินักบัญชี พ.ศ. 2547 โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับจัดตั้งสภาการบัญชีขึ้น เพื่อทำหน้าที่ควบคุม ส่งเสริมนักบัญชี และผู้สอบบัญชีทำนองเดียวกับเนติบัณฑิตยสภาและแพทยสภา⁴⁸

พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2547 ได้มีการให้คำนิยามศัพท์ที่สำคัญ และมีความหมายเป็นการเฉพาะของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีไว้ เช่น

วิชาชีพบัญชี หมายถึง วิชาชีพในการทำบัญชี ด้านการสอบบัญชี บริหาร ด้านการวางระบบบัญชี ด้านการบัญชีภาษีอากร ด้านการศึกษา และเทคโนโลยีการบัญชี และบริการเกี่ยวกับการบัญชีด้านอื่นตามกำหนดโดยกระทรวง

ผู้ทำบัญชี หมายถึง ผู้ทำบัญชีตามกฎหมายว่าด้วยการบัญชี

สมาชิก หมายถึง สมาชิกสภาวิชาชีพบัญชี⁴⁹

ผู้ทำบัญชีตามกฎหมายว่าด้วยการบัญชี หมายถึง ผู้รับผิดชอบในการทำบัญชีของผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชีไม่ว่าจะได้กระทำในฐานะเป็นลูกจ้างของผู้มีหน้าที่จัดทำบัญชีหรือไม่ก็ตาม⁵⁰

สภาวิชาชีพบัญชียังได้ตั้งขึ้น โดยมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2547 และในพระราชบัญญัตินี้ยังมีได้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของสภาวิชาชีพบัญชีที่สำคัญ ดังนี้คือ⁵¹

⁴⁸ สภาวิชาชีพบัญชี ในพระบรมราชูปถัมภ์. (ม.ป.ป.). *ประวัติความเป็นมา*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.tfac.or.th/article/detail/66271> [2562, 1 กรกฎาคม].

⁴⁹ พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2547. มาตรา 4

⁵⁰ พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2547. มาตรา 4

⁵¹ พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2547. มาตรา 7

ประการแรก กำหนดมาตรฐานการบัญชี มาตรฐานการสอบบัญชี และมาตรฐานอื่นที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพบัญชี

ประการที่สอง กำหนดจรรยาบรรณผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี

ประการที่สาม รับขึ้นทะเบียนการประกอบวิชาชีพบัญชี ออกใบอนุญาต พักใช้ หรือเพิกถอนใบอนุญาตผู้ประกอบวิชาชีพบัญชี

ประการที่สี่ รับรองปริญญา หรือประกาศนียบัตรในวิชาการบัญชีของสถาบันการศึกษาต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการรับสมัครเป็นสมาชิก

ประการที่ห้า ควบคุมความประพฤติ และการดำเนินงานของสมาชิก และผู้ขึ้นทะเบียน อันเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพบัญชีให้ถูกต้องตามจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพบัญชี

ประการสุดท้าย ออกข้อบังคับสภาวิชาชีพ

พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2547 ยังได้มีการควบคุมผู้ที่ประกอบวิชาชีพบัญชีไว้ด้วยเช่นกันคือ

ห้ามไม่ให้ผู้ใดประกอบวิชาชีพเป็นผู้ทำบัญชี เว้นแต่เป็นสมาชิกสภาวิชาชีพบัญชี หรือได้ขึ้นทะเบียนไว้กับสภาวิชาชีพบัญชี⁵² และยังมีการกำหนดบทลงโทษของผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีในการประพฤติผิดจรรยาบรรณ เช่น ตักเตือนเป็นหนังสือ ภาคทัณฑ์ พักใบอนุญาต พักการขึ้นทะเบียน ห้ามประกอบวิชาชีพบัญชีด้านที่ประพฤติผิดจรรยาบรรณ โดยมีกำหนดเวลา แต่ไม่เกินสามปี เพิกถอนใบอนุญาต เพิกถอนการขึ้นทะเบียน หรือสั่งให้พ้นจากการเป็นสมาชิกสภาวิชาชีพบัญชี⁵³

ด้วยอำนาจของสภาวิชาชีพนั้น ได้มีการออกข้อบังคับสภาวิชาชีพว่าด้วยจรรยาบรรณของผู้วิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2561 ฉบับนี้เกิดขึ้นโดยอำนาจตามมาตรา 7 (4) (9) และ(11) มาตรา 30 มาตรา 46 และมาตรา 47 พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2547

ซึ่งข้อบังคับสภาวิชาชีพว่าด้วยจรรยาบรรณของผู้วิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2561 มีการกำหนดจริยธรรมไว้ดังนี้

บททั่วไป ผู้ประกอบวิชาชีพบัญชีต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สาธารณะ⁵⁴

หลักการพื้นฐานของจรรยาบรรณ ผู้ประกอบวิชาชีพต้องปฏิบัติตามหลักการพื้นฐานของจรรยาบรรณ ดังต่อไปนี้⁵⁵

⁵² พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2547. มาตรา 44

⁵³ พระราชบัญญัติวิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2547. มาตรา 49

⁵⁴ ข้อบังคับสภาวิชาชีพว่าด้วยจรรยาบรรณของผู้วิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2561. ข้อ 5

⁵⁵ ข้อบังคับสภาวิชาชีพว่าด้วยจรรยาบรรณของผู้วิชาชีพบัญชี พ.ศ. 2561. ข้อ 9

ประการที่หนึ่ง ความซื่อสัตย์

ประการที่สอง ความเที่ยงธรรม และความเป็นอิสระ

ประการที่สาม รักษามาตรฐานในการปฏิบัติงาน

ประการที่สี่ การรักษาความลับ

ประการที่สุดท้าย ความโปร่งใส

จากการศึกษาองค์กรที่มีหน้าที่ในการดูแลผู้ประกอบการวิชาชีพต่างๆ เช่น สภานายความ แพทยสภา หรือสภาวิชาชีพนักบัญชี ซึ่งองค์กรเหล่านี้เป็นองค์กรที่ได้จัดขึ้นตามพระราชบัญญัติให้มีการจัดขึ้น ซึ่งองค์กรที่กล่าวมานั้นยังมีอำนาจในการออกกฎระเบียบของผู้ประกอบวิชาชีพนั้น และมีอำนาจในการลงโทษผู้ที่กระทำผิด จริยธรรมวิชาชีพ หรือจรรยาบรรณวิชาชีพ ได้ตามกฎหมายที่ได้ให้อำนาจไว้ในพระราชบัญญัติการจัดตั้งองค์กรนั้น